

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra sociologie

Diplomová práce

Ing. Karel Větrovský

**Organizace spojených národů a politický diskurz trvale
udržitelného rozvoje v ČR**

United Nations and political discourse of sustainable development in the
Czech Republic

Praha 2019

Vedoucí práce: Mgr. Eva Kyselá, Ph.D.

Poděkování

Na prvním místě bych chtěl velice poděkovat vedoucí mé diplomové práce, Mgr. Evě Kyselé, Ph.D., za vstřícný přístup a konstruktivní rady, které mi byly nápomocny během celého psaní práce a pomohli nasměrovat v krizových chvílích. Díky tomu jsem dokázal práci dokončit tak jak jsem si naplánoval. Dále bych pak chtěl poděkovat prof. RNDr. Bedřichu Moldanovi, CSc., dr.h.c., že mi poskytnul odborné rady v průběhu obsahové analýzy. Nakonec největší díky patří mé rodině, která mě po celou dobu studia materiálně a psychicky podporovala a samozřejmě také přítelkyni a přátelům.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 7. května 2019

Karel Větrovský

Klíčová slova (česky)

Agenda setting, trvale udržitelný rozvoj, politický diskurz, volební program, SDGs

Klíčová slova (anglicky):

Agenda setting, sustainable development, political discourse, electoral program, SDGs

Abstrakt (česky)

Tato práce se zabývá zastoupením SDG v programech politických stran k volbám do poslanecké sněmovny ČR roku 2013 a 2017. Konkrétně se jedná o strany ANO, ODS, Piráti, KSČM a ČSSD. V teoretické části byl skrze teorii Agenda setting probrán proces formování politické agendy na národní i mezinárodní úrovni. Dále je pak vysvětlen koncept trvale udržitelného rozvoje včetně vývoje, kterým historicky prošel. Poté je popisována pozice volebních programů v politickém diskurzu. Po popisu metodiky následuje kapitola věnována analýze, kde jsou detailně popsány procesy analýzy včetně detailního popisu zjištění. V následující kapitole jsou výsledky analýzy interpretovány a na závěr jsou pak veškerá zjištění diskutována a konfrontována s dalšími výzkum a zároveň limity této práce.

Abstract (in English):

This work deals with the representation of the SDG in political party programs for elections to the Chamber of Deputies of the Czech Republic in 2013 and 2017. Specifically, the parties are ANO, Civic Democratic Party, Pirate Party, Communist Party of Bohemia and Moravia and Czech Social Democratic Party. In the theoretical part, through the Agenda theory, was discussed the process of forming a political agenda at national and international level. Furthermore, the concept of sustainable development is explained, including the development it has undergone historically. Then the position of electoral programs in political discourse is described. The description of the methodology is followed by a chapter devoted to analysis, where the analysis processes are described in detail, including a detailed description of the findings. In the following chapter, the results of the analysis are interpreted and, at the end, all findings are discussed and confronted with other research as well as the limits of this work.

Seznam zkratk:

CMP	Metodika obsahové analýzy skupiny Comparative Manifesto Project
ČR	Česká republika
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická
EU	Evropská unie
KDU-ČSL	Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy
NATO	Severoatlantická aliance (zkr. z ang. North Atlantic Treaty Organization)
ODS	Občanská demokratická strana
OSN	Organizace spojených národů
SPD	Svoboda a přímá demokracie
STAN	Starostové a nezávislí

Obsah

ÚVOD	8
1 NASTOLOVÁNÍ POLITICKÉ AGENDY	11
1.1 VÝVOJ TEORIE AGENDA SETTING.....	11
1.2 POLITICKÁ AGEND A JEJÍ SOUVISLOSTI.....	12
1.3 PROCES FORMOVÁNÍ POLITICKÉ AGENDY.....	14
1.4 NASTAVOVÁNÍ TÉMAT NA MEZINÁRODNÍ ÚROVNI	16
2 TRVALE UDRŽITELNÝ ROZVOJ	18
2.1 CESTA K DEFINICI POJMU TRVALE UDRŽITELNÝ ROZVOJ	18
2.2 VÝVOJ KONCEPTU TRVALE UDRŽITELNÉHO ROZVOJE: OSN.....	21
2.3 PILÍŘE TRVALE UDRŽITELNÉHO ROZVOJE	25
3 POZICE VOLEBNÍCH PROGRAMŮ V POLITICKÉM DISKURZU	27
4 METODIKA	30
5 ANALÝZA	34
5.1 ROZSAH A STRUKTURA VOLEBNÍCH PROGRAMŮ	34
5.2 VYŘAZENÉ PODCÍLE.....	36
5.3 PODCÍLE BEZ ZASTOUPENÍ V PROGRAMECH	37
5.4 ZASTOUPENÍ TÉMAT V PROGRAMECH	38
5.5 PODCÍLE V OPAČNÉ KONOTACI VŮČI SDGs.....	47
5.6 ROZDĚLENÍ CÍLŮ DO PILÍŘŮ TRVALE UDRŽITELNÉHO ROZVOJE.....	48
6 VÝSLEDKY ANALÝZY	51
7 DISKUZE	59
ZÁVĚR	63
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:	65
SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK	71
SEZNAM TABULEK:	71

Úvod

Trvale udržitelný rozvoj představuje v současné době silné globální paradigma s výraznými normativními prvky, které nějakým způsobem zasahuje do domácí politiky naprosté většiny zemí světa. Z původně především environmentálně orientovaného konceptu, se stalo postupem času paradigma pokrývající téměř všechny oblasti lidské činnosti a zasahující svými tématy do mnoha oborů (především však ekonomie, sociologie a enviromentalistiky). Hlavní a nejdůležitějším aktérem je od prvního nadefinování tohoto konceptu Organizace spojených národů (OSN), která během posledních 30 let vydala desítky strategických dokumentů zabývajících se touto problematikou. Mezi nejdůležitější z nich, patří zejména *Naše společná budoucnost* (1987), *Agenda 21* (1992), *Rozvojové cíle tisíciletí* (2000) a *Agenda 2030* (2015). Poslední zmiňovaný v sobě obsahuje *17 Cílů udržitelného rozvoje* (zahrnující plán pro období 2015-2030) často známých pod zkratkou *SDGs* (z anglického: *Sustainable Development Goals*). Tyto cíle navazují na *Rozvojové cíle tisíciletí*, které byly naplánované do roku 2015.

Těchto 17 cílů, rozdělených na dalších 169 podcílů, v sobě obsahuje zatím nejkompexnější pojetí konceptu trvale udržitelného rozvoje, ve kterém jsou propojeny všechny 3 jeho pilíře (sociální, ekonomický a enviromentální). *SDGs* v sobě navíc zahrnuje mnoho témat, pro které mělo dříve OSN vlastní programy oddělené od konceptu trvale udržitelného rozvoje. OSN tak v podstatě zastává pozici gatekeepera, kdy sama vybírá, která témata považuje za důležitá a těm věnuje pozornost ve svých dokumentech. Hlavní motivací *SDGs* (stejně jako všech dřívějších dokumentů), je ovlivnit domácí politiky jednotlivých zemí a dosáhnout větší spolupráce v otázkách trvale udržitelného rozvoje.

Sám generální tajemník OSN Pan Ki-mun, k významu této nové agendy uvedl:

„Nová agenda je slibem politických lídrů lidem na celém světě. Týká se všech států a je to komplexní a tranzitivní vize lepšího světa pro všechny. Plán na vymýcení extrémní chudoby, plán pro společnou prosperitu, mír a partnerství, který zohledňuje naléhavost změny klimatu a je založen na rovných příležitostech a respektu k právům. Jeho hlavním mottem je, že nesmíme zapomenout na nikoho, ani na nejchudší, zranitelné a marginalizované, včetně lidí s postižením (...). Skutečným testem společného závazku států bude realizace plánu udržitelného rozvoje. Zapojit se musí všichni. Soubor 17 Cílů

udržitelného rozvoje (SDGs) bude kompasem pro společný úspěch“ (Oficiální webové stránky OSN, 2015b).

Z předchozího textu je tedy zcela zřejmý zásadní význam, který představuje tato nová strategie (ideologie), pro politiku na domácí i globální úrovni. Samotná implementace SDGs byla u nás schválena vládou v říjnu 2018. Jelikož se jí však přímo nezabýval Parlament České republiky (pouze vláda), nevypovídá její schválení téměř nic o pozicích jednotlivých stran, ani o celkovém politickém diskurzu. Studie věnující se právě zastoupení SDGs v Českém politickém diskurzu u nás prozatím chybí a v zahraničí se vyskytují jen velmi zřídka.

Hlavním cílem této práce je tedy zjistit, nakolik se témata nastavená OSN (obsah SDGs) prolínají do volebních programů u nás. Dále pak, k jaké změně došlo ve vybraných volebních programech během posledních dvou parlamentních voleb, jaká témata udržitelného rozvoje například zcela vymizela a jaká se naopak objevila.

Z cílů pak vyplívá **výzkumná otázka**, která zní: Jak se změnila struktura volebních programů k parlamentním volbám roku 2013 a 2017?

Vzhledem k tomu, že v sobě SDGs obsahuje obrovské množství témat, budou získaná data ukazovat nejen proměnu politického diskurzu (v rámci této problematiky), ale i mnoho dalších informací o programování jednotlivých stran. Ambicí této práce naopak není posouzení kvality doporučení z SDGs.

Jako nejvhodnější metoda výzkumu se s ohledem k doporučenému rozsahu této práce, ukázala obsahová analýza volebních programů. Vybrány byly programy z voleb do poslanecké sněmovny ČR roku 2013 a 2017, tedy před a po vydání SDGs (2015). Analyzovány budou programy prvních pěti neúspěšnějších stran ve volbách 2017, které se zároveň účastnily voleb v roce 2013. Jedná se tedy o programy stran: ANO, Občanská demokratická strana (ODS), Pirátská strana, Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM) a Česká strana sociálně demokratická (ČSSD).

Jako východisko této práce posloužila teorie Agenda setting (podrobně probraná v 1. kapitole), která popisuje proces formování politické agendy (na národní i mezinárodní úrovni) a věnuje se i dalším souvislostem působícím na politickou agendu. Agenda setting navíc vysvětluje, jakým způsobem se stávají určitá témata důležitá pro veřejnost a jakou roli v tom mají média a politici. Z perspektivy této sociologické teorie tak bude možné vysledovat, jestli je nově vydaný dokument OSN schopný, byť třeba zprostředkovaně,

ovlivnit témata, která zařazují strany do svých programů. Získaná data mohou být dobrým výchozím bodem dalších sociologických výzkumů zjišťujících například postoje veřejnosti k tématům obsažených v SDGs a odhalit tak nesoulad mezi veřejným míněním a programovou politikou.

Ve 2. kapitole je vysvětlen celý koncept trvale udržitelného rozvoje a pomocí Agendy setting i jeho vývoj. Jelikož jsou hlavním zdrojem výzkumu volební programy, bylo nutné ve 3. kapitole vysvětlit pozici a funkci volebních programů v politickém diskurzu včetně možný zkreslení, které se studiem volebních programů souvisí.

Po kapitole věnované metodice výzkumu následuje popis průběhu analýzy včetně dílčích zjištění. 5. kapitola se věnuje interpretaci výsledků obsahové analýzy s ohledem na cíle práce a výzkumnou otázku. V poslední kapitole jsou diskutovány zjištění plynoucí z analýzy, které jsou konfrontovány s dalšími výzkumy zabývající se podobou tematikou. Na závěr jsou pak probrány limity celého výzkumu.

1 Nastolování politické agendy

V následující kapitole bude představena teorie Agenda setting, která sleduje nastavování důležitosti témat ve společnosti. Základem tohoto konceptu je silná konkurence mezi stovkami až tisíci témat, která se ucházejí o umístění v agendě. Tato témata soupeří o zájem veřejnosti. Ta je ovšem schopna vnímat pouze několik málo témat najednou. Agenda setting tedy sleduje příčinu toho, proč se některá témata stanou pro veřejnost důležitá, zatím co jiná nikoliv (McCombs, 2009). V následujícím textu tedy bude probrán vývoj této teorie, politická agenda a její souvislosti, proces formování veřejné agendy a nakonec nastavování témat v mezinárodním prostředí.

1.1 Vývoj teorie Agenda setting

První, kdo se hlouběji zabýval problematikou vztahu mezi médii a veřejnou agendou, byl americký novinář Walter Lippmann ve své knize *Public opinion* (1922). Zde vysvětluje, jak se média podílejí na nastavování veřejné agendy. Zpravodajská média totiž podle něj vytváří obraz světa směřující mimo naši bezprostřední zkušenost, veřejné mínění pak není ve skutečnosti reakcí na okolní prostředí, ale na pseudoprostředí, které pomáhají vytvářet právě média (McCombs, 2009).

Do roku 1972 bylo Agenda setting pouze nepojmenovanou teorií, prvními, kdo tyto hypotézy skutečně empiricky ověřili, byli američtí profesori Maxwell E. McCombs a Donald L. Shaw z University of North Carolina, a to ve studii nazvané *Chapel Hill Study* (1972). V ní byly také poprvé definovány základní pojmy. Autoři zde do značné míry aplikovali závěry z přechozích studií a publikací, přesto je dodnes považována za počáteční bod v systematickém výzkumu nastavování agendy (Trampota, Křeček a Nečas, 2006).

Hned rok po *Chapel hill study* publikoval G. Ray Funkhouser článek *The Issues of the Sixties: An Exploratory Study in the Dynamics of Public Opinion* ve kterém prezentuje výsledky výzkumu, který srovnával mediální a veřejnou agendu se skutečným stavem věcí (realitou). Zde opět a nezávisle na Maxwellu E. McCombsovi a Donaldu L. Shawovi (jelikož výzkum probíhal již od poloviny 60. let) potvrdil silnou souvislost mezi tím, kterým tématům byla v médiích věnována pozornost, a tématy, které považovala veřejnost za důležité. Vyvrátil však závislost těchto dvou jevů na objektivním stavu reality. Jako příklad může sloužit válka ve Vietnamu. Nejvíce pozornosti jí bylo totiž věnováno ve

chvilích, kdy se fakticky nic zásadního nedělo. Média tedy konstruovala vlastní realitu, či odrazila realitu disproportčně (Trampota, Křeček a Nečas, 2006).

Samotný proces nastavování politické agendy byl zprvu zkoumán nezávisle. Je tak možné vysledovat vývoj dvou výzkumných tradic. První se zabývala analýzou účinků masmédií na veřejnou agendu a spadají do ní například výše zmíněné výzkumy. Druhá tradice vznikla nezávisle rovněž na počátku 70. let a zabývala se analýzou politického procesu, tedy způsobem, jakým se utváří politická agenda. První tradice byla spíše doménou badatelů z oborů mediálních studií, zatímco druhou se zabývali zejména sociologové a politologové. Postupem času toto poměrně jednoznačné oddělení obou zaměření sláblo a počínaje rokem 1986 se James Dearing a Everett Rogers pokusili obě tradice propojit a nahlížet na nastolování agendy jakožto na komplexní proces zahrnující všechny tři typy agend (politickou, mediální a veřejnou). V současné době je tento koncept (tří agend) předmětem soustavného výzkumu nejen v zahraničí, ale od roku 2000 i v České republice (Kalvas, 2008).

Ačkoli se někteří autoři stále zabývají pouze souvislostí mezi veřejnou a politickou agendou nebo jinou kombinací těchto tří agend, bylo by dle mého názoru chybou jednu z nich opominout, a to i přes to, že předmětem této práce není studium veřejné ani mediální agendy. Pro lepší uchopení je tedy vhodné, popisovat politickou agendu v širších souvislostech, tedy zdůraznit i vliv zbylých dvou agend. Proto se pokusím na pozadí této teorie vysvětlit klíčové souvislosti působící na nastolování politické agendy. Ověření výsledků výzkumu této práce na zbylých dvou agendách by mohlo být dobrým výchozím bodem dalších studií.

V následujícím textu tedy budou jednotlivé agendy krátce představeny, včetně vysvětlení vzájemného působení. Dále bude popsán proces nastolování politické agendy z perspektivy této teorie.

1.2 Politická agenda a její souvislosti

Veřejná agenda v sobě zahrnuje celospolečenskou reflexi všech relevantních témat v určitém čase. Do značné míry odpovídá veřejnému mínění a je stejným způsobem obvykle měřena. Tvoří jí tzv. issues, což je obvykle v kontextu Agendy setting překládáno jako veřejný problém nebo problém, který je hodný veřejného zájmu (Červenka, 2008). Aby se některá témata dala takto označit, musí být v mediálních obsazích kvalifikovaná jako problémy obsahující spor či kontroverzi. Ve výzkumech veřejného mínění je

nejčastěji označují respondenti za důležité a zdůrazňují nutnost nalezení jejich řešení (Kalvas, 2008).

Mediální agenda představuje soubor témat a frekvenci jejich výskytu v obsahu mediálních sdělení. Většinou je měřena skrze obsahovou analýzu zpravodajských médií, která zkoumá zastoupení konkrétních témat vzhledem k intenzitě jejich výskytu (Trampota, 2006). Dřívější výzkumy operující pouze s mediální a veřejnou agendou předpokládaly spíše lineární vztah těchto dvou agend, tedy vliv médií na veřejné mínění, kdy média sice nemají moc měnit lidem názory, ale mohou ovlivnit to, co lidé považují za důležitá témata (McCombs, 2009).

V souvislosti s mediální agendou se později začaly užívat pojmy rámcování (framing) témat a vypíchnutí (priming) témat. První pojem znamená selekci témat ze strany médií, jejímž následkem je právě změna v přiřazování důležitosti konkrétnímu tématu. Oproti tomu vypíchnutí témat způsobuje změnu postoje k tématu. Média toho dosahují například zdůrazněním pouze určitých podrobností dané události nebo popisem konkrétních vlastností aktéra (Trampota, Křeček a Nečas, 2006).

Médiím je pak často připisována pozice tzv. gatekeepera (vrátný nebo dveřník). Sama totiž rozhodují o tom, která konkrétní témata vyberou do svých časem nebo prostorem limitovaných sdělení a která naopak zavrhnou (Trampota, 2006).

Politická agenda je velmi komplexní fenomén tvořící dohromady (s veřejnou a mediální agendou) ucelený systém (Kubáček, 2012). Měřena je například prostřednictvím sledování vybraných politických akcí, jako jsou návrhy zákonů, veřejné vystupování politiků atp. (Trampota, Křeček a Nečas, 2006). Obsahuje v sobě sadu problémů a témat, kterými se zabývá politický aparát. Tyto problémy (nejedná se jenom o problémy veřejné) mohou být generovány z vnějšího prostředí (médií, veřejností a okolnostmi), nebo z vnitřního prostředí (jedná se o problémy, které politický aparát sám vytvořil). Agenda setting se primárně zabývá problémy z vnějšího prostředí, tedy vzájemným působením těchto tří agend, i když přiznává i další aktéry (Kalvas, 2008).

Otázkou tedy zůstává, jakým způsobem na sebe tyto agendy působí. V tomto ohledu se totiž postoje některých autorů liší. Tomáš Trampota (2006) například uvádí, že za nejčastější směr vlivu je považován vliv politické agendy na mediální agendu, která následně působí na veřejnou agendu. James W. Dearing and Everett M. Rogers (1996) zdůrazňují, že média obvykle ovlivňují politickou agendu přímo a nepřímo skrze veřejnou

sféru, přičemž častější je nepřímý vliv. Na druhou stranu sami autoři dodávají, že politici většinou ovlivňují média, aby vyhovujícím způsobem působila na veřejnost – v některých případech jsou dokonce sami jejich vlastníky. Jan Kubáček (2012) k tomu dodává, že praxe posledních let spíše vyvrací představu lineárního vztahu těchto agend a naopak vše nasvědčuje tomu, že jde o mnohem složitější a komplexnější systém.

Z toho dle mého názoru jasně vyplývá, že veřejné problémy se promítnou do všech typů agend. Tedy, že pokud jedna z agend považuje nějaké téma za důležité, později se to objeví i u zbylých dvou. Cílem této práce není ověření platnosti konceptu Agenda setting, významné pro ni ovšem je východisko, že témata objevující se v politickém diskurzu se promítají i do veřejné a mediální agendy. Pokud navíc přihlédneme k tezi, že volební programy jsou něco jako nabídka politických stran, kdy poptávku tvoří voliči skrze své hlasy, může časové srovnání obsahu volebních programů identifikovat změny nejen v politickém diskurzu ale i v celé společnosti. Na tuto skutečnost přímo upozorňují i Dearing a Rogers (1996), když považují studium nastolování agendy za studium sociální změny a stability.

Volební programy navíc stejně jako veřejná agenda mají určitý limit. Dle Markéty Škodové (2008) totiž na sebe může ve veřejném prostoru strhnout pozornost pouze určitý počet témat, která pak veřejnost považuje za důležitá. Jednotlivá témata tak mezi sebou vedou konkurenční boj napříč jednotlivých agend. Stejně tak volební programy, které se nejen snaží reagovat na tato témata, ale jsou rovněž limitovány svým rozsahem. Příliš obsáhle programy by totiž byly pro voliče nepřehledné a politické strany tak musí volit pouze taková témata, která považují za společensky důležitá a potencionálně rezonující ve veřejné agendě.

1.3 Proces formování politické agendy

Pro uchopení procesu formování politické agendy je nejprve důležité vysvětlit vývojové fáze zájmu veřejného mínění v souvislosti s veřejným problémem a také způsob jakým působí veřejná agenda na agendu politickou. Vůbec poprvé je systematicky popsán Anthony Downs (1991) rozdělené do 5 fází:

- 1. Pre-problémová fáze**, ve které se začínají objevovat některé objektivní a zároveň nepříznivé podmínky, ale zatím nejsou zpravidla pojmenovány nebo se jim nevěnuje ve společnosti pozornost.

2. **Alarmující objevení** vede k formulaci problému a jeho přeměny v problém veřejný (issue). Jako spouštěč obvykle poslouží dramatická událost, která širší veřejnost na daný problém upozorní a pomůže tak jeho nadefinování. Tato fáze je často doprovázena entuziasmem společnosti, který se týká důvěry ve schopnost tento problém jako společnost vyřešit. Ve chvíli, kdy je veřejný problém již nadefinován, přechází velmi rychle do politické agendy, která se jím musí začít zabírat.
3. **Pochopení ceny řešení** ze strany veřejnosti, která si nyní uvědomuje potencionální náklady a náročnost řešení problému. Zde jednak krystalizují postoje veřejnosti k tomuto problému a zároveň se formulují zájmové skupiny prosazující svá řešení. Také dochází k prvním reakcím veřejnosti na řešení formulované politiky.
4. **Pokles intenzity veřejného zájmu** je důsledkem průběhu předchozí fáze a může být způsoben tím, že jsou členové společnosti odrazeni kvůli náročnosti a osobním nákladům (finančním i nefinančním) na řešení. Úpadek může být také způsoben potlačením úvah o problému, jelikož daná situace je příliš znepokojivá. V poslední řadě může začít delší diskuze o problému veřejnost nudit a vyčerpávat. Velmi často se jedná o různé kombinace těchto důvodů.
5. **Post-problémová fáze**, ve které problém zcela mizí z veřejné agendy. To ovšem neznamená, že by se v budoucnosti nemohl při nějaké události dostat zpět. V této fázi již obvykle existují konkrétní programy a instituce, které jsou řešením problému pověřeny a nadále se jím zabývají (Kalvas, 2008).

Samotným procesem formování politické agendy se zabývali například Roger W. Cobber a Marc H. Ross ve své knize *Cultural Strategies of Agenda Denial: Avoidance, Attack, and Redefinition*. Lawrence (1997). Jejich koncepce je navíc vhodná pro uchopení vývoje konceptu trvale udržitelného rozvoje, který bude popsán v následující kapitole. Autoři v této knize strukturují proces do následujících šesti fází:

1. **iniciace problému,**
2. **expanze veřejného problému,**
3. **adopce problému do veřejné agendy,**
4. **adopce problému do politické agendy,**
5. **rozhodovací proces,**
6. **implementace.**

Zcela zásadní u procesu formování politické agendy je první fáze, kdy dochází k několika procesům. Nevyhovující situace je zde totiž poprvé definována jakožto

problém. Klíčové je zde pojmenování, existuje totiž celá paleta možností, jakými může být nevyhovující situace označena. Jako příklad se často uvádí vzrůstající počet dopravních nehod, které ve Spojených státech 50. a 60. let pojmenovali představitelé automobilek jako problém nezodpovědných řidičů, což posléze vedlo politiky k regulacím směřujícím k chování řidičů. Později se však ukázalo, že automobily disponují konstrukčními chybami, které velkou část nehod způsobily. Následně byl tedy problém narůstajících dopravních nehod přejmenován na problém bezpečnosti automobilů a politici na to reagovali regulacemi automobilek. Po pojmenování následuje připsání zodpovědnosti, kdy se hledají příčiny daného problému, tedy jejich viník, a zároveň důsledky, tedy oběti této kauzality. Pokud se pojmenuje skupina jakožto oběť okolností, které neumí sama koordinovat, je velice pravděpodobné že se problém stane veřejným problémem a následně i součástí politické agendy. Nakonec dochází v první fázi procesu formování politické agendy k tzv. nárokování, kdy dostává problém finální podobu a je vznešen požadavek vůči politikům na jeho řešení (Kaftan, 2008).

1.4 Nastavování témat na mezinárodní úrovni

V souvislosti s globalizací se vytvořila nová rizika, mezi která patří například průmyslové znečištění a další dopady ekonomické aktivity na životní prostředí. S těmito problémy si klasické národní státy často nedovedou poradit (nebo jsou o tom, alespoň přesvědčeny) a volají tak po vytvoření mezinárodních vládních organizací, jejichž cílem je minimalizovat globální problémy společnou aktivitou. Mezi typické představitele těchto organizací patří OSN (Gidens, 2013). Na Valné shromáždění OSN je možno nahlížet jako na arénu, kde mohou její členové diskutovat, vyjednávat, činit společná rozhodnutí, artikulovat vybraná témata a hlavně vytvářet agendu. Ovšem čím více přenášejí členské státy své pravomoci na některou mezinárodní organizaci, tím silnější je supranacionalita a nezávislost této organizace na vlastních členech. Může pak vykonávat svou vlastní agendu, která bude založena spíše na její vnitřní struktuře. Tento předpoklad růstu nezávislosti se řadí mezi tzv. nadnárodní přístup. Oproti tomu mezivládní přístup nahlíží na mezinárodní vládní organizace jakožto na arénu pro hájení národních zájmů, kde jednotliví členové řeší témata, jež považují za důležitá. Výsledná agenda je pak jakýmsi kompromisem těchto národních zájmů a navrhovaných řešení důležitých problémů (Waisová, 2008). Jakobi (2009) propojuje globální a národní sféru následujícím způsobem: Stanovení agendy podle něj probíhá v globální sféře, zatímco změna politiky je realizována

až na národní úrovni. OSN tak můžeme vnímat jako centrální platformu pro vznik nových politických témat.

Je nasnadě podotknout, že trvale udržitelný rozvoj je jedním z hlavních témat, kterým se OSN zabývá. Ostatně je také často považován za hlavního celosvětového aktéra tohoto konceptu. O významnosti tohoto tématu pro samotnou organizaci svědčí i fakt, že v roce 2010 pracovali 4 z 5 zaměstnanců OSN v oblasti rozvoje (Jolly, 2010). SDGs navíc zahrnuje ohromné množství témat, pro které mělo dříve OSN vlastní programy, oddělené od konceptu trvale udržitelného rozvoje.

OSN tak v podstatě zastává pozici gatekeepera, kdy sama vybírá, která témata považuje za důležitá a těm věnuje pozornost. Následně vytvořené agendy jsou pak motivovány snahou ovlivnit politický diskurz na národní úrovni, který by měl vést k implementaci těchto agend do domácí politiky. Tuto motivaci ostatně potvrzují i slova generálního tajemníka OSN Pan Ki-muna, která budou citovaná v druhé kapitole.

2 Trvale udržitelný rozvoj

2.1 Cesta k definici pojmu trvale udržitelný rozvoj

V následujícím textu je popsán vývoj konceptu trvale udržitelného rozvoje pomocí koncepce procesu formování politické agendy Rogera W. Cobbera a Marca H. Rosse, představené v přechozí kapitole.

Ačkoli se koncept trvale udržitelného rozvoje objevil v diskurzu široké veřejnosti zejména až v druhé polovině 20. století, již na konci 18. století formuloval Thomas Robert Malthus ve své knize *Esej o principu populace* (1798) teze vycházející z obdobného principu, tedy že země disponuje omezeným množstvím zdrojů. Přesto paradoxně bývá často řazen mezi představitele klasické politické ekonomie vedle Adama Smitha nebo Davida Ricarda (Jiráňková, Neumann a Žamberský, 2010). Malthus se ve své knize soustředil zejména na problematiku růstu populace v souvislosti se zásobami resp. produkcí potravin. Vycházel ze zjištění, že schopnost a potřeba lidstva se rozmnožovat bude vždy silnější nežli schopnost planety zajišťovat pro člověka potravu. Samotná populace podle něj roste geometrickou řadou, zatímco zásoby potravin pouze aritmetickou řadou. Tento proces považoval za jakýsi přírodní zákon, který determinuje množství obyvatel na zemi. Aby tedy nedocházelo k hladomorům, epidemiím atp. je podle něj nutné tyto dvě proměnné udržovat v rovnováze (Hodgson, 2009).

Podobnými tezemi se později zabývali i další vědci a teoretikové, znatelný byl například nárůst zájmu o tuto problematiku, během 50. let minulého století, kdy se objevovaly znepokojivé prognózy některých vědců, jednalo se však spíše o výstupy jednotlivců, které neměly ohlas u širší veřejnosti (Mezřický, 2005). Za jakýsi mezník ve studiu negativních vlivů ekonomického růstu na životní prostředí globálně je obvykle považována kniha *Mlčící Jaro* americké biologky Rachel Carsonové, která byla uveřejněna v roce 1962 (Moldan, 2001). Tato autorka se ve své studii snažila dokázat souvislost mezi chemickými postřiky potravin proti škodlivému hmyzu (zejména pesticidu DDT) a vymíráním dravců v širokém okolí. *Mlčící jaro* na rozdíl od jiných vědeckých publikací své doby vyvolalo diskuze i mimo vědeckou obec a díky tomu prudce stoupl masový zájem environmentální témata u široké veřejnosti. Podle Matěje Spurného (2016) Rachel Carsonová významně přispěla k procesu, v jehož rámci se ochrana přírody v USA (později i v Evropě) postupně vyvinula z expertní problematiky v celospolečenskou agendu. Několik let po vydání této knihy začali v jednotlivých státech USA vcházet v platnost

zákony zakazující užívání některých druhů pesticidů. Český ekolog Bedřich Moldan (2001) k významu této knihy dodává, že si teprve až v důsledku jejího uveřejnění začala široká veřejnost uvědomovat negativní důsledky lidské činnosti na přírodu jako celek a ne pouze nejbližší okolí. Souvislost mezi nebezpečnými odpady ve vodě a umíráním ryb si lidé uvědomovala již dávno, ovšem *Mlčící jaro*, poukazovalo na nepřímé a třeba i delší dobu skryté negativní důsledky, které se mohou projevit ve vzdálenosti stovek kilometrů od zdroje znečištění.

Další neméně důležitý milník přišel hned tři roky po vydání *Mlčícího Jara*. V roce 1965 totiž započala neformální činnost tzv. Římského klubu jakožto reakce na přednášku italského obchodníka Aurelia Pecceiho, která se týkala dramatických změn ve světě vyvolaných člověkem (zejména vývojem technologií). V návaznosti na to se spojila skupina vědců a ekonomů k projednávání problematiky související s ekonomickým růstem a ohrožením životního prostředí. Ti požádali skupinu badatelů z Massachusettského technologického institutu, aby skrze analýzu komplexního matematického modelu určili predikci budoucnosti která nastane, pakliže bude lidstvo v budoucnu spotřebovávat stejné množství zdrojů, jako doposud. Výsledkem této činnosti byla studie, později uveřejněná jako knižní publikace pod dnes již známým názvem *Limity růstu* (Nátr, 2005). Hlavní a zároveň šokující tezí této studie byla zjištění, že pokud se do budoucna nezmění spotřeba na uzavřeném systému země, dojde nejpozději do roku 2100 k zastavení růstu nebo dokonce k jeho zpomalení (Mezřický, 2005).

Zpráva od svého vydání až dodnes ve vyvolává silné kritiky ze strany mnohých liberálních ekonomů, například Johana Norberga (2006) nebo Ronda Camerona (1996). Držitel Nobelovy ceny za ekonomii, Paul A. Samuelson namítal, že se závěry týmu badatelů z Massachusettského technologického institutu zakládají na nespolehlivé a neúplné databázi a zároveň nerespektují možnosti technických inovací (Mezřický, 2005). Rondo Cameron (1996) dodává, že technologický pokrok se nedá predikovat a právě proto již mnohokrát v historii vyvrátil predikce mnohých ekologicky založených vědců. Dále upozorňuje na samotný populační růst, který nemusí být do budoucna neřešitelným problémem, jelikož společně se zvyšující se životní úrovní států klesá jejich porodnost a trend posledních minimálně sta let ukazuje, že životní úroveň všude na světě roste (toto se dá dokázat například na průměrném délce dožití nebo porodní úmrtnosti, či míře chudoby). K problematice potencionálního vyčerpávání zdrojů pak dodává, že právě nedostatek některé klíčové suroviny podnítil nalezení jejího substitutu, který se posléze

ukázal jako efektivnější. Nejprve tak například bylo dřevo, jakožto dříve klíčový zdroj pro vytváření energie, nahrazeno uhlím, ve 20. století zase uhlí naftou a později přišla atomová energie. Kdybychom využívali dřevo jako jediný zdroj energie, jako tomu bylo v 19. století, dnes by již pravděpodobně žádný strom neexistoval (Cameron, 1996). Pravdou je, jak doplňuje environmentalista Bedřich Moldan (1996), že prognózy předkládané v *Limitech růstu* se skutečně nenaplnily, což podle něj však neznamená, že by neměly význam pro nastavení témat a určení reálných problémů.

Zcela klíčové pro další vývoj konceptu trvale udržitelného rozvoje bylo založení Světové komise Organizace spojených národů pro životní prostředí a rozvoj (United Nations World Commission on Environment and Development – WCED), která neměla za úkol současný stav planety a možné predikce pouze popisovat, ale hlavně navrhnout dlouhodobou (do roku 2000) environmentální strategii pro dosažení trvale udržitelného rozvoje. Vedením komise byla pověřena pozdější předsedkyně norské vlády Gro Harlem Brundtlandová. Mezi říjnem 1984 a únorem 1987 proběhlo celkem osm schůzek, kde se diskutovalo o vybraných tématech. Komisi tvořilo velké množství komisařů, kteří poházeli z různých částí světa. Právě geografickou a tedy i názorovou rozmanitostí měla výsledná zpráva nabývat globálního charakteru. Výsledkem této několika leté práce bylo vydání zprávy *Naše společná budoucnost* (1987), známé také jako Zpráva Brundtlandové, která byla přímou reakcí na *Meze růstu* (Borowy, 2013). Tento dokument přijali ve své době jen někteří z prozíravějších politiků, například Margaret Thatcherová (Moldan, 1996).

Známý Britský sociolog Anthony Giddens (2013) ovšem upozorňuje, že tato zpráva čelila ve své době kritice mnoha sociologů. Někteří považovali pojem udržitelný rozvoj za příliš vágní. Zaznívali, ale i hlasy, že tato koncepce ignoruje specifické potřeby chudých zemí a naopak soustřeďuje pozornost k těm bohatým. Nesnažila se například řešit spotřebu vyspělých zemí, která byla uspokojována na úkor ostatních. Stejně tak nepovažovali za spravedlivé požadovat po Indonésii, aby přestala kácet deštné pralesy a vzdala se tak odpovídajících výnosů, jelikož je potřebovala více nežli země, které si plnou industrializací již prošly (Giddens, 2013).

I přesto je *Naše společná budoucnost* dodnes velmi významná, mimo jiné právě proto, že jako první definovala pojem trvale udržitelného rozvoje. Jedná se zároveň o jednu z nejznámějších definic, která je zprávě prezentována takto: „Trvale udržitelný rozvoj je takovým rozvojem, který naplňuje potřeby přítomných generací, aniž by ohrozil schopnost

budoucích generací naplňovat potřeby své.“ (*Naše společná budoucnost* – český překlad, 1991)

Ačkoli se trvale udržitelných rozvoj dočkal později mnoho definic, každá z nich v podstatě vychází z této původní a v ničem jí nerozporuje. Vždy je tedy kladen apel na zodpovědnost vůči budoucím generacím.

Z předchozího textu je tedy jasně patrný proces formování politické agendy, jak byl popsán v minulé kapitole. Nejprve proběhla iniciace problému mezi úzkou skupinou vědců, která jej pojmenovala a naformulovala. Vydání *Mlčícího jara* a později *Mezi růstu* katapultovalo problém do veřejné agendy, odkud se díky tomu později dostal i do politické agendy. *Naše společná budoucnost* byla pak výsledkem páté fáze, tedy rozhodovacího procesu, na nějž reagovali představitelé některých zemí implementací do národních politik. Tato fáze implementace probíhá v různých intenzitách až do dnes.

2.2 Vývoj konceptu trvale udržitelného rozvoje: OSN hlavní aktér

Mnozí autoři zabývající se trvale udržitelným rozvojem a jeho historickým kontextem, např. B. Moldan (2001), A. Gidens (2013), S. Andresen (2007) nebo B. D. Paul (2008), považují za další důležité milníky po *Naší společné budoucnosti*, Summity OSN, které proběhly v roce 1992 a 2002. V následujícím textu bude popsán význam těchto summitů včetně dalšího vývoje na mezinárodní scéně. Všichni autoři přitom upozorňují na zásadní roli OSN v celosvětovém nastavování agendy.

V roce 1992 tedy proběhla v Riu de Janeiru konference OSN o životním prostředí a rozvoji známá také jako **Summit Země**. Poprvé se zde dosáhlo všeobecného přijetí myšlenky trvale udržitelného rozvoje a OSN nastavený koncept se začal stávat v různých podobách běžnou součástí programových dokumentů mezinárodních organizací a vlád vyspělých států. V témže roce česká legislativa dokonce koncept trvale udržitelného rozvoje uzákonila, takže se stal součástí nového zákona č. 17/1992 Sb. o životním prostředí (Moldan, 1996). Velký podíl na tom měl tehdejší československý federální ministr životního prostředí Josef Vavroušek, který zároveň vedl českou delegaci na konferenci v Riu (Oficiální webové stránky Informačního systému místní Agendy 21, nedatováno).

Jednalo se tehdy o zcela bezprecedentní událost, kde se na shromáždění setkala přes 10 000 zástupců 178 států a osobně bylo přítomno dokonce 114 hlav těchto států. Nejdůležitějšími výstupy tohoto summitu bylo schválení tzv. **Agendy 21** a *Deklarace konference OSN o životním prostředí a rozvoji*. *Agenda 21* byla rozsáhlý dokument,

navrhující postupy a návody pro dosažení udržitelného rozvoje a předpokládalo se, že může být aplikovatelný ve všech oblastech na povrchu země. Obsahoval v sobě obrovské množství environmentálních a sociálních témat, jako například problematiku chudoby v některých oblastech světa a neúměrné spotřeby v bohatých státech. Snažil se tak pokrýt téměř všechny oblasti lidské činnosti. Během této konference bylo také dohodnuto, že pro implementaci *Agendy 21* do národních politik by měly do budoucna jednotlivé země připravovat národní strategii udržitelného rozvoje (B. D. Paul, 2008). Od té doby vzniklo ohromné množství dokumentů podporující hlavní myšlenky trvale udržitelného rozvoje, které se staly součástí hospodářské a rozvojové politiky téměř všech významných mezinárodních organizací a států. Na základě doporučení z konference v Riu navíc OSN zřídilo stálou Komisi pro trvale udržitelný rozvoj, která se od té doby pravidelně schází (každý rok) a hodnotí pokroky, kterých bylo v rámci tohoto konceptu dosaženo. Bylo také domluveno, že všechny členské státy OSN musí podat zprávu na dalším Summitu, který byl naplánován na již zmíněný rok 2002 (Moldan, 2001). I přes některé nedostatky a kritiku zejména ze strany neoliberálních kruhů byla *Agenda 21* všeobecně přijímána jakožto základní materiál trvale udržitelného rozvoje a je považována za tzv. „širokou definici“ tohoto konceptu (Moldan, 2006).

Před druhým Summitem Země, proběhla v roce 2000, ještě jedna významná událost, která má přímou návaznost na analyzovanou *Agendu 2030* resp. *Rozvojové cíle SDGs*. V tomto roce se totiž při Miléniové deklaraci zavázalo 191 členských států OSN k tomu, že naplní nejpozději do roku 2015 celkem 8 cílů vedoucích k udržitelnému rozvoji označované jako tzv. ***Rozvojové cíle tisíciletí (Millennium Development Goals, MDG)***. Nejednalo se o příliš rozsáhlý dokument – popis jednotlivých kroků zabral necelých 350 slov.

Cíle byly strukturovány do následujících 8 priorit, které byly dále rozpracovány do konkrétních úkolů:

1. Vymýtit extrémní chudobu a hlad.
2. Zpřístupnit základní vzdělání všem.
3. Prosazovat rovnost pohlaví a posílit postavení žen.
4. Snížit dětskou úmrtnost.
5. Zlepšit zdraví matek.
6. Bojovat proti HIV/AIDS, malárii a dalším nemocem.
7. Zajistit trvalou udržitelnost životního prostředí.

8. Vytvořit globální partnerství pro rozvoj (Oficiální webové stránky OSN, nedatováno;a).

V roce 2002 proběhl v Johannesburgu **Summit Země 2** navazující na konferenci OSN o životním prostředí a rozvoji v Riu de Janeiru (1992). Z tohoto důvodu bývá také často označován jako Rio + 10. Sešlo se na něm 82 hlav států, 30 místopředsedů a místopředsedkyň, 74 ministrů a několik desítek tisíc dalších účastníků. Byla na ní schválena *Johannesburská deklarace o udržitelném rozvoji* a *Implementační plán ze Světového summitu o udržitelném rozvoji*. Implementační plán byl navrhnout tak, aby generoval soubor cílů a časově ohraničených plánů, které povedou k udržitelnému rozvoji a budou zároveň implementovatelné do národních politik. Celkově ale tento Summit nepřinesl nic výrazně nového, došlo na něm spíše k potvrzení závazků z Ria a Rozvojových cílů tisíciletí (A. G. M. La Vina, G. Hoff a A. M. DeRose, 2003)

Možná i z tohoto důvodu se dle tehdejšího českého ministra životního prostředí, RNDr. Libora Ambrozka, jenž byl sám na konferenci přítomen, povětšinou ozývaly kritické ohlasy, které on sám s dalšími sdílel. Mnoho účastníků podle něj došlo k závěru, že podobné summity příliš nepomohou k praktickému řešení globálních problémů. Přesto, jak sám podotýká, je samotná skutečnost, že se představitelé tolika států sejdou a nakonec i shodnou na nutnosti řešení otázek trvale udržitelného rozvoje, důležitým apelem (L. Ambrozek, 2002)

Posledním a z hlediska obsahu této práce nejdůležitějším milníkem na mezinárodní scéně je rok 2015. Tehdy totiž končil plán stanovený v *Rozvojových cílech tisíciletí*. OSN v tomto roce vydala poslední výroční zprávu o naplňování těchto cílů a informace v ní obsažené zněly z hlediska očekávání OSN velice příznivě. Dle této zprávy se jedná o zatím vůbec nejlepší a nejuspěšnější strategii v boji proti chudobě, což dokazují i přiložené statistické údaje. Dále se zde uvádí, že stanovení konkrétních cílů skutečně funguje. Patnáct let snah o naplnění těchto cílů (stanovených v roce 2000), je tedy dle zprávy celosvětovým úspěchem, i když sama připouští i dílčí nedostatky. Sám šéf OSN Pan Kimun dodává, že výsledky jasně naznačují vysokou pravděpodobnost vymýcení extrémní chudoby během příštích let. Z tohoto důvodu byly již během přechodných výročních zpráv považovány tyto cíle za dobrý výchozí bod pro novou agendu, která by navázala na Rozvojové cíle tisíciletí (Oficiální webové stránky OSN, 2015a).

Již v roce 2012 proto započal tříletý proces vyjednávání jehož výsledkem měl být nový program rozvoje na následujících patnáct let (2015–2030), který by svou podstatou doplňoval úspěšné *Rozvojové cíle tisíciletí*. Výsledkem této práce je **17 Cílů udržitelného rozvoje** často známé pod zkratkou **SDGs** (z anglického: Sustainable Development Goals). Na formulaci těchto cílů se podílely všechny členské státy OSN, podnikatelské sféry, akademické obce i zástupci občanské společnosti. Agenda byla oficiálně schválena během summitu OSN 2015, který probíhal v New Yorku a byla obsažena v dokumentu *Přeměna našeho světa: Agenda pro udržitelný rozvoj 2030* v kterém jsou právě i *SDGs* popsány. Jedná se o výrazně obsáhlejší koncept (téměř 5000 slov), řešící daleko větší záběr témat (cílů), rozdělených na dalších 169 podcílů (Oficiální webové stránky OSN, nedatováno;b).

Podle oficiálních stránek ministerstva životního prostředí se tento nový koncept od přechozích liší například v tom, že je *SDGs* se vztahují bez rozdílu na všechny státy, a nejen ty rozvojové. Nabourávají tak tradiční vztah „dárce – příjemce.“. Jednotlivé pilíře trvale udržitelného rozvoje (ekonomický, sociální a environmentální) se zde poprvé navzájem úplně doplňují a díky tomu mohou tvořit ucelený a propojený systém. Jedná se také o zatím nejširší a nejkompexnější rozvojovou strategii(Oficiální webové stránky Ministerstva životního prostředí, nedatováno;a).

Sám generální tajemník OSN Pan Ki-mun, k významu této nové agendy uvedl:

„Nová agenda je slibem politických lídrů lidem na celém světě. Týká se všech států a je to komplexní a tranzitivní vize lepšího světa pro všechny. Plán na vymýcení extrémní chudoby, plán pro společnou prosperitu, mír a partnerství, který zohledňuje naléhavost změny klimatu a je založen na rovných příležitostech a respektu k právům. Jeho hlavním mottem je, že nesmíme zapomenout na nikoho, ani na nejchudší, zranitelné a marginalizované, včetně lidí s postižením (...). Skutečným testem společného závazku států bude realizace plánu udržitelného rozvoje. Zapojit se musí všichni. Soubor 17 Cílů udržitelného rozvoje (SDGs) bude kompasem pro společný úspěch“ (Oficiální webové stránky OSN, 2015b).

Papež František I., který na Summitu také krátce promluvil, označil tuto agendu následujícími slovy: „Přijetí plánu udržitelného rozvoje je znamením naděje“(Oficiální webové stránky OSN, 2015b).

Z předezích informací jednoznačně vyplývá, že tato nová strategie (ideologie) má globální dosah a ohromný význam, bez ohledu na kvalitu navrhovaných řešení (jejichž

zkoumání není předmětem této práce). Dále je zřejmá klíčová role OSN v nastavování politické agendy, jejíž hlavní motivací je mít vliv na národní politiku jednotlivých zemí.

2.3 *Pilíře trvale udržitelného rozvoje*

Velké množství autorů např.: Jeníček a Foltýn (2010), Bittner (2013), Mukazřícký (2005) a další, kteří se zabývají trvale udržitelným rozvojem, definuje tento koncept skrze jeho tři základní pilíře. Jedná se o pilíř ekonomický, sociální a environmentální. Mnozí sociologové např.: Richard Norgaard (1994) a Anthony Giddens (2013), ekologové Václav Mezřícký (2005) a Josef Vavroušek (1993) nebo ekonomové Wilfred Beckerman (1995), P. Maillet (1995) a Milton Friedman (1970) však upozorňovali na neslučitelnosti jednotlivých pilířů. Úkolem současných environmentálních ekonomů a sociologů je tedy tento spor vyřešit.

Toto pojetí (tři pilířů) reflektují i strategické dokumenty například: *Agenda 21* nebo *Strategický rámec Česká republika 2030*. Snaží se také, stejně jako mnoho dalších autorů, mezi těmito zdánlivě protichůdnými pilíři nalézt shodu. Na úrovni Evropské unie bylo toto propojení na programu během jarního summitu v Barceloně v březnu roku 2002, který navazoval na přechodní summity orientované vždy především na jeden případně dva pilíře. Lisabonský proces tak nabyl své současné podoby, kdy zdůrazňuje potřebnost rozvoje a vzájemné rovnováhy ekonomického, sociálního a environmentálního pilíře, bez preference jednoho před druhými (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2007).

Bedřich Moldan (2001) popisuje tyto tři pilíře následujícím způsobem:

- **Ekonomický rozměr** předpokládá nutnost zachování základního kapitálu. Pro další hospodářské činnosti by měly být využívány pouze zisky. Nemyslí tím však pouze kapitál vyprodukovaný člověkem, ale i přírodní kapitál, na který je možno z ekonomického hlediska pohlížet jako na rovnocenný s průmyslovým kapitálem. Tento kapitál pak rozděluje ze dvou pohledů. Zprvė pokud je na něj nahlíženo tak, že je třeba o jeho zachování usilovat v celkovém souhrnu, tzv. zásada slabé udržitelnosti, nebo zadruhé pokud sledujeme zachování jednotlivých kritických prvků, což je tzv. zásada silné udržitelnosti.
- **Sociální rozměr** nemusíme chápat pouze jako problematiku týkající se společnosti jako celku, ale i jedinců samotných. Rozvoj jednotlivců se pak projevuje zlepšováním zdraví, delším průměrným věkem, odstraněním chudoby, mírou

vzdělanosti, bezpečnosti atp. Celospolečenský rozvoj pak v sobě obsahuje především instituci demokracie, zabezpečení lidských práv a svobod atp.

- **Ekologický rozměr** nám říká, že je nutné chápat celkový civilizační rozvoj v širším kontextu přírodních podmínek. Veškerá lidská činnost a také lidé samotní jsou totiž součástí zemské biosféry a ta je zároveň podmínkou jejich bytí. Jsme tedy plně závislí na klimatickém systému, hydrologickém cyklu nebo fyzikálně chemickém fungování atmosféry.

3 Pozice volebních programů v politickém diskurzu

Ve *Slovníku soudobé politiky a mezinárodních vztahů* (2010) je politický program popsán následovně: „Zpravidla systematické vyjádření politické strany k jejím ideovým východiskům, cílům a způsobům, jak bude těchto cílů dosaženo. V jeho rámci politická strana zaujímá stanoviska jak k základním otázkám vnitřní (ekonomické, sociální, kulturní atd.) i zahrani (bezpečnost) politiky“ (Kroupa, 2010). Z přechodí definice je patrná klíčová pozice volebních programů v politickém diskurzu. Volební programy tak umožňují veřejnosti pochopit jaké témata považuje strana za důležitá a jak se k nim staví. Z této perspektivy se tedy zdají být vhodným zdrojem informací pro naplnění hlavního cíle této práce. V následujícím textu bude probrána pozice volebních programů v politickém diskurzu, včetně potencionálních zkreslení, které mohou plynout z jejich obsahové analýzy.

P. Šaradín (2002) považuje volební programy za hlavní aspekt politický činnosti a plní podle něj následující 3 funkce:

- **Integrační** funkce umožňuje voličům zorientovat se ve volebních kampaních. Mohou se tak soustředit okolo strany, která nejlépe odpovídá jejich názorům.
- **Dezintegrační** funkce slouží k vymezení se vůči ostatním stranám na politické scéně. Některé strany na tom mají dokonce založenou většinu vlastní ideologie nebo programu.
- **Světónázorová** funkce, která odpovídá ideologické orientaci dané strany.

Z programů se dá navíc odhadnout nápaditost, poctivost a pečlivost jejich autorů. Jejich studium umožňuje do jisté míry predikovat vývoj dané společnosti během příštího volebního období (Šaradín, 2002).

Studium a chápání role volebních programů v politickém diskurzu však může být zatíženo některými trendy, které se na politické scéně objevují. Jedním z nich je například personifikace, kdy se do popředí zájmu dostává osobnost lídra a strana jakožto nositel názorů ustupuje do pozadí. Voliči pak mohou snadno nabít dojem, že lídr je programem strany. Programy tak mohou být upozaděny před osobností konkrétního kandidáta (Křeček, 2013). Například L. Karvonen (2010) poznamenává, že v současnosti není kladen důraz na subjekt, ale na politika samotného, kterým je zpravidla lídr strany. Na obdobně silné postavení osobností politiků ve volebním rozhodování upozorňují i J. Bernard

a T. Kostecký (2014), kteří ovšem také přiznávají, že jsou to právě konkrétní kandidáti, kdo reprezentují v médiích volební programy svých stran.

Politické programy jsou navíc výsledkem vnitrostranických diskuzí a bývají obvykle schvalovány členskou základnou na ideologických či programových konferencích. Jedná se tedy o kompromisní řešení, na kterém se shodne většina členů a jehož podoba není limitována pouze postojem několika málo frakcí nebo jednotlivců. Právě v tomto principu kompromisního řešení ovšem spočívá jádro dalšího problému. Logicky totiž mohou být (a často taky jsou) výsledné programy umírněnější než konečné vystupování strany jako celku nebo jejich hlavních představitelů. Aby strany oslovily co největší počet potencionálních voličů, schvalují programy lehce přijatelné pro všechny ideové frakce. Strany pak operují s mírnější dikcí či rétorikou oproti praxi. Tomuto problému se nedá při analýze programů vyhnout a každý výzkumník či volič tak musí počítat s možností zkreslené umírněnosti (Eibl, 2011). Při studiu stranických dokumentů, ale hrozí i další zkreslení, jak se ve svém textu odkazuje Eibl na Bartoliniho a Maira (1999). V některých případech jsou totiž ideologické rozdíly mezi stranami natolik ve společnosti známé, že samotné programy nemusí poskytovat spolehlivé indikátory k určení pozic těchto stran. Ty potom mohou klást větší důraz na budování image, než na vytvoření programových pozic, kterými by se diferenciovaly od ostatních. A nakonec je třeba si přiznat, že obsahy programů nemusí vždy odpovídat všem tématům v politickém diskurzu (Eibl, 2011).

Přes všechny tyto nedostatky jsou i nadále programy využívány k analýze a pochopení politické reality nebo vytvoření mapy politického prostoru. Jsou totiž zveřejňovány před každými volbami, takže jejich sledování skrze analýzu umožňuje poměrně snadno identifikovat změny, ke kterým ve stranické politice došlo, včetně ideologických posunů nebo důrazu na konkrétní témata. Analýza politických programů také nebývá příliš nákladná a výzkumník může poměrně rychle získat představu o pozicích té které strany. Z těchto důvodů jsou volební programy stále hojně využívány výzkumníky pro analýzu politického diskurzu (Eibl, 2011)

P. Šaradín v publikaci z roku 2002, k významu volebních programů podotýká, že ačkoli se u nás někteří komentátoři snaží vykládat podstatu voleb jakožto personální střet jedinců se zanedbatelnou rolí programů, průzkumy veřejného mínění naopak ukazují zásadní roli programů ve volebním rozhodování. Šaradín se přitom odkazuje na průzkum agentury STEM, která pokládala v letech 1996 a 1998 otázku ve které se respondentů ptali na rozhodující faktor při výběru strany. Na prvním místě se v obou výzkumech objevili

volební programy. Když se podíváme na novější výzkumy je situace podobná, vždy hraje dle respondentů program klíčovou roli. Například výzkum společnosti Median zpracovaný pro Českou televizi z října roku 2017 uvádí, že konkrétní navrhovaná řešení z programů stran je druhým nejvýznamnějším faktorem ve volebním rozhodování, hned po poctivosti a morálce kandidátů. Výsledky průzkumu Centra pro výzkum veřejného mínění z listopadu 2018 zase opět řadí programy na první místo a až za nimi důvěru v představitele strany.

Ačkoli tedy kladné odpovědi nemusejí nutně znamenat, že se podle programů respondenti nakonec skutečně rozhodují, jsou to právě volební programy, které tvoří ideologickou i názorovou základnu politiků, například při vystupování v médiích (kde ostatně také často volební program během debat reprezentují). Z těchto důvodů program zastává klíčovou pozici ve předvolební kampani i v celém politickém diskurzu a to i přesto, že ho reálně voliči nemusejí číst. I s přihlédnutím k výše zmíněným problémům ve spojitosti s výzkumem volebních programů, se stále zdají být nejvhodnějším zdrojem informací z perspektivy hlavního cíle této práce.

4 Metodika

S ohledem na cíle práce a výzkumnou otázku se jako nejvhodnější metoda ukázala obsahová analýza, která se často v různých formách používá pro analýzu politických textů, zejména volebních programů. Hlavní a zároveň často argumentovanou výhodou této metody je přenositelnost a také skutečnost, že poskytuje objektivní výsledky, které by měly být nezávislé na výzkumníkovi. Tento typ analýzy je charakteristický vysokou mírou strukturovanosti, a tedy i vysokým stupněm ověřitelnosti výsledků. Je vhodná pro zpracování velkého množství textů (Trampota a Vojtěchová, 2010).

Postup obsahové analýzy se u různých autorů liší v drobných nuancích, vždy je však postaven na obdobných krocích, které jsou různým způsobem strukturovány. Tato práce se řídila postupem dle autorů Wimmera a Dominicka (2006).

Jako výběrový soubor byly vybrány volební programy politických stran. S přihlédnutím k teoretickým východiskům (viz. 3. kap.) totiž nabízejí poměrně objektivní vzhled do politického diskurzu a jejich analýza je i z časového hlediska realizovatelná. Pokud by byly analyzovány například mediální projevy politiků, docházelo by vždy buď k příliš velké redukci výzkumného souboru, nebo by byla celková analýza rozsahem nad možností jednotlivce. Dále bylo nutné vzorek blíže časově specifikovat. Jelikož jedním, z cílů práce je časové srovnání programů skrze témata SDGs schválených OSN v roce 2015, je logické vybrat k analýze volební programy parlamentních voleb za rok 2013 a 2017, neboť datum schválení SDGs se nachází přibližně uprostřed daného volebního období.

Zkoumání všech volebních programů za tyto dvě období by bylo ovšem příliš časově i technicky náročné a samotná prezentace dat by rozsahem neodpovídala diplomové práci. Z tohoto důvodu byly vybrány programy prvních pěti nejúspěšnějších stran ve volbách 2017, které se zároveň účastnily voleb v roce 2013. Do analýzy tak nebyl zahrnut program strany Svoboda a přímá demokracie, která sice byla v parlamentní volbách 2017 na 4. místě, v předešlých volbách však ještě neexistovala. Před samotnou analýzou jsem všechny politické programy podrobně prostudoval, abych měl komplexní přehled o analyzovaných textech. Názvy programů analyzovaných politických stran jsou pro přehlednost vypsány v následující tabulce. Strany jsou seřazeny dle úspěšnosti v posledních parlamentních volbách.

Tabulka č. 1: Volební programy vybraných stran

Název strany	2013	2017
ANO	Resortní program	Ted' nebo nikdy
Občanská demokratická strana	Volím pravici	Silný program pro silné Česko
Pirátská strana	Volební program Pirátů pro volby do sněmovny 2013	Černé na bílém
Komunistická strana Čech a Moravy	Program pro budoucnost	Jsme váš hlas!
Česká strana sociálně demokratická	Prosadíme dobře fungující stát	Dobrá země pro život

Zdroj: Vlastní zpracování, 2019

Každý z programů bude před analýzou krátce představen, konkrétně jeho rozsah a struktura. Dalším krokem je výběr jednotky měření, kterou může být například: slovo, věta, kapitola, článek, určitý počet řádků atp. Tyto jednotky jsou pak přiřazovány jednotlivým kategoriím (Disman, 2011). Jedná se tedy o nejmenší prvek textu, který je analyzován a musí být jasné, kdy jedna jednotka končí a druhá začíná i když je toto rozlišení v některých příkladech náročné (Trampota a Vojtěchovská, 2010). Vzhledem k tématu a specifičnosti této práce byl nakonec vybrána věta.

Zcela klíčová, jak zmiňují mnozí autoři, je tvorba kategorií obsahu a kódů. U výzkumů stranických dokumentů se velice často využívá metodika skupiny Comparative Manifesto Project (CMP). V českém prostředí jí poprvé představila Zdenka Mansfeldová (2003). Hlavní princip této metody spočívá v kódování jednotek měření (nejčastěji vět) podle standardizované kódovací knihy, která obsahuje 56 kategorií členěných do 7 tematických skupin (např. zahraniční vztahy, ekonomika atp.). Každá z jednotek měření je pak přiřazena k právě jedné kategorii (Chytilík a Eibl, 2011). Ačkoli se jedná o možná nejčastěji používanou metodu obsahové analýzy volebních programů u nás, nezdá se být vhodná pro tento výzkum. V tomto případě se totiž jedná o specifický případ, kdy již existují kategorie a není tedy třeba vybírat další metodiku. Standartně se soustavě proměnných a jejím kategoriím říká kódovací kniha nebo kódovací manuál, který obsahuje témata analyzované v textu. Kódovacím manuálem této analýzy jsou právě SDGs. Tato práce tak má výhodu ve větší objektivitě získaných dat, jelikož se neodkazuje na subjektivně vytvořenou kategorizaci, která může opomíjet některé důležité aspekty sociální reality. Každou kategorií tedy zastupuje jeden podcíl, který nastavuje určité téma. Jelikož se jedná o poměrně vysoký počet podcílů, celkově 169, bylo nutné jejich množství redukovat. Toho bylo docíleno pomocí posouzení relevance podcíle z hlediska vnitřní

a vnější dimenze politiky ČR. Jelikož se jedná o parlamentní volby, nebyly vybrány podcíle, které nespádají do vnitřní dimenze politiky ČR, jako je například:

- Podcíl č. 14.5 Do roku 2020 zajistit ochranu alespoň 10 procentům pobřežních a mořských oblastí v souladu s národním a mezinárodním právem a na základě nejlepších dostupných vědeckých informací.

Tímto byl počet podcílů (kategorií) redukován na 114. Při posuzování relevance daného podcíle se přitom vycházelo z dokumentu schváleného v říjnu 2018 vládou *Implementace Agendy 2030 pro udržitelný rozvoj (Cílů udržitelného rozvoje) v České republice*, kde je jedna část věnována právě posouzení této problematiky. Počet podcílů byl dále redukován, ještě vzhledem k relevanci z hlediska nutnosti daný cíl prezentovat v programu. V některých případech je totiž jejich naplnění natolik samozřejmé, že není třeba ho českým voličům komunikovat. Jedná se například o následující podcíl:

- Podcíl č. 4.6 Do roku 2030 zajistit, aby všichni mladí lidé a značná část dospělých mužů a žen dosáhli čtenářské a matematické gramotnosti

Z obsahu přechozího podcíle je zcela patrné, že umístit ho do volebního programu, který se obvykle snaží být co nejkratší (aby byl čtenářsky přívětivý), by bylo v případě České republiky zcela zbytečné. Vždy přitom byla relevance daných cílů posuzována ještě s odborníkem na trvale udržitelný rozvoj, prof. RNDr. Bedřichem Moldanem, CSc., dr.h.c., aby bylo dosaženo větší objektivity ve vyřazování sledovaných kategorií. U každého vyřazeného cíle pak bude krátký komentář, kde bude vysvětleno, z jakého důvodu nebyl zařazen do analýzy. Celkově se tak ustálil počet podcílů na 110. Cíle obsahující v sobě dvě témata byly rozděleny do dvou kategorií. Nakonec proběhla analýza prostřednictvím 127 kategorií.

Při samotné analýze bylo každé kategorii přiřazeno slovo nebo slovní spojení (případně jejich synonyma), bez kterého by se dané téma neobešlo. OSN na svých webových stránkách vyznačila u každého podcíle významná slova, která charakterizují dané téma, díky tomu se dané slovo lépe vybíralo. Následně byly programy analyzovány a každé větě byla přiřazena kategorie (pokud v ní byla obsažena). Pro kontrolu pak posloužilo právě vyhledávání skrze významná slova v každé kategorii. Sledována nebyla četnost výskytu jedné kategorie v rámci jednoho programu, ale jejich výskyt a četnost v rámci jednoho volebního období, napříč programy. Výsledkem je tak ucelený náhled na programy pěti nejsilnější stran z perspektivy trvale udržitelného rozvoje tak, jak tento

koncept nastavila OSN ve svých cílech. Sledováno bylo i to, zdali se dané téma neobjevuje v programu v opačné dikci oproti cílům OSN. Velká část podcílů v sobě obsahuje kvantitativní prvek, například časové rozmezí, do kdy má být splněn, nebo hodnotu, které má být docíleno. Jelikož se v programech zavazují strany voličům pouze na příští volební období, nebyly dané číselné hodnoty brány v potaz. Sledováno tedy bylo pouze to, zdali program obsahuje dané téma či jestli na něj logicky navazuje. V některých případech nebylo zcela jednoznačné, jestli danou kategorii program skutečně obsahuje. Tehdy byl při rozhodování přítomen opět prof. Bedřich Moldan, který pomohl rozhodnout o tom, zdali se v programu daná kategorie opravdu vyskytuje.

Jak již předchozí text napovídá, v této fázi nastává určitý problém, resp. kritický bod celé analýzy. Ačkoli je obsahová analýza obvykle kladně přijímána pro svou objektivitu, právě přiřazování kategorií dle subjektivního posouzení je její slabinou. Ze stejného důvodu je kritizována i zmíněná metoda CPM, kde jsou jednak některé kategorie v příliš velké obsahové blízkosti, a navíc o začlenění často rozhoduje pouze cit výzkumníka (Chytilík a Eibl, 2011). V této práci se tedy pokusím tento obecný problém obsahové analýzy co možná nejvíce eliminovat tím, že v nejednoznačných případech budu využívat právě konzultace odborníka. Přesto však musím podotknout, že tento problém tvoří jeden z limitů výzkumu.

Při výsledné prezentaci výsledků analýzy budou jednotlivé podcíle přiřazeny vždy jednomu z pilířů trvale udržitelného rozvoje, a tak bude pro čtenáře snazší pochopit, jakým směrem se v tomto ohledu politický diskurz posunul. Každý program bude prezentován zvlášť.

5 Analýza

Následující kapitola prezentuje výsledky obsahové analýzy vybraných programů. Nejprve budou programy krátce představeny, konkrétně jejich struktura a rozsah. Poté budou komentovány podcíle, které byly z analýzy vynechány, včetně zdůvodnění toho, proč nebyly zařazeny. Následuje detailní náhled témat, která se v programech vyskytovala, a také těch, která v programech zastoupena nebyla. Zvláště jsou pak vypsány konkrétní podcíle či témata, které se v programech objevily v opačné konotaci vůči SDGs – každý takový případ bude krátce okomentován.

Pro přehledné shrnutí výsledků analýzy byly veškeré kategorie rozděleny do jednotlivých pilířů trvale udržitelného rozvoje (viz podkapitola 2.3). S ohledem k doporučenému rozsahu práce byl v některých částech této kapitoly obsah jednotlivých podcílů zkrácen tak, aby neunikl jejich význam, ale zároveň došlo k úspoře rozsahu. V tomto ohledu velmi pomohly oficiální webové stránky OSN pro českou republiku, kde jsou jednak veškeré SDGs kompletně vypsány, jednak jsou zde u každého podcíle zvýrazněná klíčová slova, z kterých se pak skládala zkrácená verze podcílů. Nezkrácené podcíle uvedené v této kapitole jsou vypsány stejným způsobem jako na oficiálních webových stránkách OSN, tedy se zvýrazněnými klíčovými slovy.

5.1 Rozsah a struktura volebních programů

V následující tabulce jsou pro přehlednost uvedeny základní údaje o rozsahu a struktuře analyzovaných volebních programů.

Tabulka č. 2: Rozsah a struktura volebních programů 2013 a 2017

Strana	Název programu	Počet slov (zaokrouhlo- na stovky)	Počet znaků (včetně mezer a zaokrouhlo- na stovky)	Počet stran tiskové verze	Počet kapitol (včetně předmluvy)
ANO (2013)	Resortní program	7 200	53 100	-	14
ANO (2017)	Teď nebo nikdy	18 000	118 700	45	23
ODS (2013)	Volím pravici	10 100	71 500	31	15
ODS (2017)	Silný program pro silné Česko	4 500	33 200	19	14
Piráti (2013)	Volební program Piráťů pro volby do sněmovny 2013	8 800	62 700	-	9
Piráti (2017)	Černé na bílém	4 400	31 700	19	16
KSČM (2013)	Program pro budoucnost	3 400	25 100	6	7
KSČM (2017)	Jsme váš hlas!	4 300	30 600	24	8
ČSSD (2013)	Prosadíme dobře fungující stát	6 200	46 300	36	6
ČSSD (2017)	Dobrá země pro život	8 800	59 200	36	11

Zdroj: Vlastní kalkulace dle programů politických stran (2019)

Z přechozích tabulek jsou jasně patrné rozdíly v rozsahu volebních programů. Nejvíce v roce 2017, kdy program hnutí ANO dosahoval více jak čtyřnásobného rozsahu oproti většině dalších programů. Nejkratší byli v obou volebních obdobích programy KSČM. Pro účely, této práce se však nejedná o důležité rozdíly, jelikož není podstatný samotný rozsah, ale konkrétní témata, která se strany rozhodly do programu vložit. Jinak řečeno, strany si o samotném rozsahu a obsahu rozhodují sami, stejně tak vybírají ta témata, která považují za důležitá, a nezařadí ta, která pro ně důležitá nejsou. Z této perspektivy tedy není samotný rozsah tolik důležitý. Je sice pravděpodobné, že strany s obsáhlejším programem mohou komunikovat i témata, která nepovažují za zásadně důležitá, zároveň však žádná strana pravděpodobně nevynechá z jejího pohledu podstatné téma. Navíc, jak bylo již dříve řečeno, je ve vlastním zájmu stran vytvořit pro své voliče co možná nejpřehlednější volební program, a tak není žádoucí do programu zařadit témata, která u veřejnosti nerezonují.

Důležité je také zmínit, že volby v roce 2013 byly předčasné a zároveň pro stranu ANO první, ve kterých kandidovala. Oproti tomu Česká pirátská strana (dále jen Piráti), kandidovala již v roce 2010, do parlamentu se však dostala až v roce 2017. Hnutí ANO prezentuje na svých oficiálních webových stránkách dva programy, zkráceny a resortní. V této práci byl analyzován resortní, jelikož i v případě zbylých stran byly vždy analyzované programy v plné verzi. Programy hnutí ANO a Pirátů pro volby 2013 jako jediné nebyly k dispozici ke stáhnutí ve formátu PDF, z tohoto důvodu u nich není uveden počet stran.

5.2 Vyřazené podcíle

Po konzultaci s B. Moldanem byly z analýzy vyřazeny následující podcíle (zde uvedeny v nezkráceném znění):

- **4.1 Do roku 2030 zajistit, aby všechny dívky a chlapci ukončili bezplatné, rovnoprávné a kvalitní primární a sekundární základní vzdělání, které bude mít odpovídající a efektivní studijní výsledky**
- **4.6 Do roku 2030 zajistit, aby všichni mladí a značná část dospělých mužů i žen dosáhli čtenářské a matematické gramotnosti**
- **5.a Provést reformy, které ženám zajistí rovná práva k ekonomickým zdrojům, možnost vlastnictví a hospodaření s pozemky i dalších forem vlastnictví, přístup k finančním službám, dědictví a přírodním zdrojům v souladu s národní legislativou**
- **15.6 Zajistit spravedlivé rozdělování přínosů plynoucích z využívání genetických zdrojů a podporovat odpovídající přístup k těmto zdrojům**

Podcíl č. 4.1 byl vyřazen, jelikož je na našem území plně naplňován již od roku 1922, kdy vešel v platnost tzv. *Malý školský zákon*, který definitivně zrušil poslední úlevy z povinné školní docházky (Somr, 1987). Jelikož je tedy tato skutečnost u nás považována za samozřejmost, bylo by bezpředmětné související bod do programu umístit. Ze stejného důvodu byl vyřazen i podcíl č. 4.6, který z přechozím přímo souvisí, resp. jeho naplnění je důsledkem povinné školní docházky. Podcíl č. 5.a je rovněž v České republice považován za samozřejmost. Ačkoli se v českém prostředí vyskytují určité genderové nerovnosti, nejedná se o oblasti, které přímo tento podcíl popisuje, a proto nebyl do analýzy zahrnut.

Poslední vyřazený podcíl č. 15.6 nastavuje velmi obdobné téma jako část podcíle č. 2.5, který zní takto:

- **2.5 Do roku 2020 zajistit zachování genetické rozmanitosti** osiv, pěstovaných plodin, hospodářských a domácích zvířat a jejich divoce žijících příbuzných druhů, mimo jiné pomocí správně spravovaných a diverzifikovaných semenných a rostlinných bank na národní, regionální i mezinárodní úrovni a **zajistit přístup ke spravedlivému sdílení přínosů** z využívání genetických zdrojů a tradičních poznatků, v souladu s mezinárodními dohodami

Z tohoto důvodu nebylo nutné obdobné téma zařadit do analýzy dvakrát.

5.3 Podcíle bez zastoupení v programech

V následující tabulce jsou (ve zkrácené podobě) uvedeny podcíle, které nebyly z analýzy vyřazeny, ale přesto se ve volebních programech stran ani jednou nevyskytly. Celkově se jedná o 21 podcílů u kterých se dá tedy do určité míry předpokládat, že nejsou politickými stranami považovány za zásadní problém České republiky.

Tabulka č. 3: Podcíle bez zastoupení v programech

Číslo	Téma podcíle
1.b	Vytvořit výrazné politické strategie založené na genderově citlivých rozvojových strategiích na podporu chudých
3.3	Ukončit epidemii AIDS, tuberkulózy, malárie a zanedbávaných tropických nemocí
3.a	Posílit uplatňování rámcové úmluvy Světové zdravotnické organizace (WHO) o kontrole tabáku ve všech zemích dle potřeby
3.b	Podporovat výzkum a vývoj vakcín a léků na přenosné i nepřenosné choroby
3.d	Zvýšit kapacitu všech zemí pro včasné varování, snižování rizik a řízení národních a globálních zdravotních rizik
4.4	Zvýšit počet mladých a dospělých, kteří mají příslušné dovednosti včetně technických a odborných
4.5	Eliminovat genderové nerovnosti ve vzdělávání
4.7	Zajistit, aby všichni studenti získali znalosti a dovednosti potřebné k podpoře udržitelného rozvoje
4.a	Vybudovat a vylepšit genderově citlivá vzdělávací zařízení
5.b	Rozšířit možnosti využívání moderních technologií
6.2	Zajistit spravedlivě všem odpovídající sanitační a hygienická zařízení
8.7	Přijmout okamžitá a účinná opatření k vymýcení nucené práce
10.c	Snížit náklady na převody remitencí migrantů
12.1	Uplatňovat desetiletý rámec programů pro udržitelnou spotřebu
12.3	Snížit v přepočtu na hlavu na polovinu globální plýtvání potravinami
13.3	Zlepšit vzdělávání a zvyšování povědomí o klimatické změně
14.1	Předcházet a výrazně snižovat znečištění moří
15.4	Zajistit zachování horských ekosystémů

15.7	Přijmout neodkladná opatření ke skoncování s pytláčením a pašováním chráněných druhů rostlin a živočichů
15.8	Zavést opatření proti zavlečení invazivních druhů do suchozemských a vodních ekosystémů
17.19	Stavět na stávajících iniciativách s cílem rozvinout prostředky pro měření pokroku v oblasti trvale udržitelného rozvoje

Například genderová tematika se v programech téměř nevyskytovala. Pouze programy KSČM v obou sledovaných obdobích a program ČSSD z roku 2013 se zabývaly nerovnostmi v platech mužů a žen. Domácím násilím na ženách se zabýval jen program KSČM (2017). Přímě slovo gender se pak v žádném jeho tvaru v analyzovaných programech nevyskytovalo.

Další souvislosti mezi podcíli, které se v programech nevyskytly, budou probrány v 6. kapitole.

5.4 Zastoupení témat v programech

V následujících tabulkách je detailně rozebráno zastoupení SDGs v analyzovaných programech, nejprve za rok 2013 a poté za rok 2017. Jednotlivé podcíle či kategorie jsou uvedeny ve zkrácené podobě. Do tabulky byly umístěny podcíle, jejichž kategorie se alespoň v jednom období vyskytly v programech stran. Témata zastoupená v daném programu jsou označena číslem 1. Témata vyskytující se v opačné konotaci jsou označena -1 a jsou detailněji probrána v následující podkapitole. Programy označené 0 pak v sobě neobsahují dané téma.

Tabulka č. 4: Zastoupení témat v programech 2013

Číslo	Téma podcíle	Ano	ODS	Piráti	KSČM	ČSSD
1.3	Zavést vhodné systémy sociální ochrany	1	1	1	1	1
1.4	Zajistit, aby všichni muži a ženy měli stejná práva v přístupu	1	1	1	1	1
1.5	Posílit odolnost chudých a zranitelných před extrémními klimatickými jevy a jinými ekonomickými, sociálními a environmentálními otřesy a pohromami	1	1	0	1	1
2.1	Vymýtit hlad	0	0	0	0	0
2.1	Zajistit přístup všem lidem k bezpečné, výživné a dostačující stravě	1	0	0	1	0
2.4	Zajistit/zavést systémy udržitelné výroby potravin	0	1	0	1	1
2.4	Zavést odolné zemědělské postupy pomohou zachovat ekosystémy	1	1	0	1	1
2.5	Zajistit zachování genetické rozmanitosti	0	0	0	1	1
2.5	Zajistit přístup ke spravedlivému sdílení přínosů z využívání genetických zdrojů	0	0	0	0	0

2.c	Přijmout opatření k zajištění řádného fungování trhu s cílem přispět k omezení extrémní volatility cen potravin	1	1	0	1	0
3.4	Snížit pomocí prevence a léčby o třetinu předčasnou úmrtnost na neprenosné choroby	1	1	0	1	1
3.4	Podporovat duševní zdraví a duševní pohodu	1	1	0	0	0
3.5	Posílit prevenci a léčbu užívání návykových látek	0	0	-1	0	1
3.6	Snížit na polovinu počet úmrtí a zranění při dopravních nehodách	1	0	0	0	0
3.7	Zajistit všeobecný přístup ke službám pro sexuální zdraví	0	0	0	0	0
3.7	Zajistit všeobecný přístup ke službám pro reprodukční zdraví	0	0	0	1	0
3.8	Docílit všeobecného zabezpečení zdraví	1	1	0	1	1
3.9	Snížit počet úmrtí a onemocnění vlivem nebezpečných chemických látek	0	0	0	0	0
4.2	Zajistit, aby všechny dívky a chlapci měli možnost kvalitního rozvoje v raném dětství, že budou připraveni pro základní vzdělávání	0	1	0	1	1
4.3	Zajistit rovný přístup všech žen a mužů k cenově dostupnému a kvalitnímu odbornému, učňovskému a vyššímu vzdělání	1	1	1	1	1
5.1	Skoncovat se všemi formami diskriminace žen a dívek	0	0	0	0	0
5.2	Eliminovat všechny formy násilí vůči ženám a dívkám	0	0	0	1	0
5.4	Uznávat a oceňovat neplacenou péči a domácí práce	1	1	0	1	1
5.4	Prosazování sdílené odpovědnosti v rámci domácnosti a rodiny	0	0	0	0	0
5.5	Zajistit ženám rovné příležitosti na všech úrovních v politickém, ekonomickém i veřejném životě	0	0	0	1	1
5.6	Zajistit všeobecnou dostupnost služeb sexuálního a reprodukčního zdraví a reprodukčního práva	0	0	0	1	0
5.c	Přijmout a posílit vhodné politiky pro prosazování rovnosti žen a mužů	0	0	0	1	1
6.1	Zajistit univerzální a rovný přístup k bezpečné a cenově dostupné pitné vodě	0	0	0	1	0
6.3	Zlepšit kvalitu vody snížením jejího znečištění a podstatně zvýšit recyklaci	0	0	0	1	1
6.4	Zvýšit efektivitu využívání vody a zajistit udržitelný odběr a dodávky pitné vody	0	0	0	1	0
6.5	Zavést integrovanou správu vodních zdrojů	0	0	0	0	1
6.6	Zajistit ochranu a obnovu ekosystémů související s vodou	0	0	0	1	1
6.b	Posilovat zapojení místních komunit do zlepšování správy	0	0	0	1	1
7.1	Zajistit všem přístup k cenově dostupným, spolehlivým a moderním energetickým službám	1	1	0	1	1

7.2	Zvýšit podíl energie z obnovitelných zdrojů	-1	-1	0	1	1
7.3	Zdvojnásobit energetickou účinnost	1	1	0	1	1
8.1	Udržovat ekonomický růst	1	0	0	1	1
8.2	Dosáhnout vyšší úrovně ekonomické produktivity pomocí	1	1	1	1	1
8.3	Podporovat politiky orientované na rozvoj	1	1	1	1	1
8.4	Postupně až do roku 2030 zlepšovat efektivní využívání globálních zdrojů	1	1	0	1	1
8.5	Dosáhnout plné a produktivní zaměstnanosti	0	0	0	1	0
8.6	Snížit podíl mladých lidí, kteří nepracují ani nestudují	1	1	0	1	1
8.8	Chránit práva a podporovat bezpečné a stabilní pracovní podmínky	0	0	0	1	0
8.9	Realizovat politiky podpory udržitelného cestovního ruchu	0	0	0	0	1
8.10	Posílit kapacitu domácích finančních institucí	0	0	0	1	0
9.1	Rozvinout kvalitní, spolehlivou, udržitelnou a odolnou infrastrukturu	1	1	0	1	1
9.3	Zlepšit přístup malých průmyslových a jiných podniků	0	0	0	0	1
9.4	Zmodernizovat infrastrukturu	1	1	0	1	1
9.4	Zdokonalit vybavení průmyslových	1	0	0	0	1
9.5	Posílit vědecký výzkum, zlepšit technologickou vybavenost průmyslových odvětví	1	1	0	1	1
9.c	Zvýšit přístup k informačním a komunikačním technologiím	0	1	0	0	1
10.1	Dosáhnout a udržet růst příjmů	0	-1	0	1	1
10.2	Posilovat a podporovat sociální, ekonomické a politické začleňování	0	0	1	0	0
10.3	Zajistit rovné příležitosti a snížit nerovnosti	0	1	0	0	0
10.4	Přijmout politická opatření a postupně dosáhnout větší rovnosti	1	1	1	1	1
10.5	Zlepšit regulaci a monitoring globálních finančních trhů a institucí	0	0	1	0	0
10.7	Usnadňovat řízenou, bezpečnou a zodpovědnou migraci a mobilitu	0	1	0	0	0
11.1	Zajistit všem přístup k odpovídajícímu, bezpečnému a cenově dostupnému bydlení	1	1	0	1	1
11.2	Poskytnout všem přístup k finančně dostupným dopravním systémům	0	0	0	1	1
11.2	Poskytnout všem přístup k bezpečným a udržitelným dopravním systémům	1	0	0	0	0
11.2	Poskytnout všem přístup k bezbariérovým dopravním systémům	0	0	0	0	1
11.3	Posílit inkluzivní a udržitelnou	0	0	0	1	1
11.4	Zlepšit úsilí na ochranu a záchranu světového kulturního dědictví	1	1	0	1	0
11.4	Zlepšit úsilí na ochranu a záchranu světového přírodního dědictví	1	1	1	1	1
11.5	Výrazně snížit počet úmrtí a dalších negativních dopadů přírodních katastrof	1	1	0	1	1
11.6	Snížit nepříznivý dopad životního prostředí měst	1	0	0	0	1

	na jejich obyvatele					
11.7	Zajistit všeobecný přístup k bezpečné, inkluzivní a přístupné městské zeleni a veřejnému prostoru	0	0	0	0	0
11.a	Podporovat pozitivní ekonomické, sociální a environmentální vazby	1	1	0	1	1
11.b	Výrazně zvýšit počet měst a obcí, které přijímají a realizují integrované politiky a plány na podporu inkluze	1	0	0	0	1
12.2	Dosáhnout udržitelného hospodaření	1	1	0	1	1
12.4	Dosáhnout k životnímu prostředí šetrného nakládání s chemickými látkami a odpady	1	1	0	1	1
12.5	Snížit produkci odpadů	1	1	0	1	1
12.6	Podporovat podniky, aby přijaly udržitelné postupy	1	1	0	0	1
12.7	Prosazovat udržitelné postupy v zadávání veřejných zakázek	0	0	0	0	1
12.8	Zajistit, aby lidé v celém světě měli relevantní informace a povědomí o udržitelném rozvoji	0	0	0	0	0
12.b	Zavést nástroje pro sledování dopadů udržitelného rozvoje na cestovní ruch	0	0	0	0	1
12.c	Usměrnit neefektivní dotace na fosilní paliva podporující nadbytečnou spotřebu	0	0	0	0	1
13.1	Zvýšit odolnost a schopnost adaptace na nebezpečí související s klimatem	1	1	0	1	1
13.2	Začlenit opatření v oblasti změny klimatu do národních politik	0	1	0	0	1
15.1	Zajistit ochranu, obnovu a udržitelné využívání suchozemských ekosystémů	1	1	0	1	1
15.1	Zajistit ochranu, obnovu a udržitelné využívání vnitrozemských sladkovodních ekosystémů	0	0	0	1	1
15.2	Podpořit zavádění udržitelného hospodaření se všemi typy lesů	0	0	0	1	1
15.2	Zastavit odlesňování	0	0	0	0	0
15.3	Bojovat proti rozšiřování pouští	1	1	0	1	1
15.5	Přijmout neodkladná a výrazná opatření na snižování degradace přirozeného prostředí	0	0	0	1	1
15.5	Chránit a zabránit vyhynutí ohrožených druhů	0	0	0	0	0
15.9	Začlenit hodnoty ekosystému do národního i regionálního plánování	1	1	1	1	1
15.9	Začlenit hodnoty biodiverzity do národního i regionálního plánování	0	0	0	1	1
15.a	Mobilizovat a významně zvýšit finanční prostředky na zachování a udržitelné využívání ekosystémů	1	1	0	1	1
15.a	Mobilizovat a významně zvýšit finanční prostředky na zachování a udržitelné využívání biodiverzity	0	0	0	1	1
16.1	Snížit všechny formy násilí	1	1	0	1	1
16.2	Skoncovat se zneužíváním, vykořisťováním a obchodem s lidmi	1	0	0	0	0
16.2	Skoncovat se všemi formami násilí na dětech a jejich mučení	0	0	0	0	0
16.3	Podporovat svrchovanost práva na národní i	1	1	1	-1	1

	mezinárodní úrovni					
16.4	Snížit pohyb nezákonných finančních prostředků	1	0	1	1	1
16.4	Snížit pohyb nezákonných zbraní	1	1	0	0	1
16.5	Omezit korupci a úplatkářství	1	0	1	1	1
16.6	Vytvořit účinné, odpovědné a transparentní instituce	1	1	1	1	1
16.7	Zajistit odpovědné, inkluzivní, participační a zastupitelské rozhodování	0	0	0	1	1
16.10	Zajistit veřejnosti přístup k informacím	0	0	1	1	1
16.10	Zajistit veřejnosti ochranu základních svobod	0	1	1	0	0
16.a	Posílit příslušné instituce státu, pro budování kapacit na všech úrovních pro boj proti násilí, terorismu a trestné činnosti,	1	1	1	1	1
16.b	Podporovat a prosazovat nediskriminační zákony	1	0	0	0	0
16.b	Podporovat a prosazovat politiku udržitelného rozvoje	1	1	0	1	1
17.1	Posílit mobilizaci domácích zdrojů	1	1	1	1	1
17.9	Posílit mezinárodní podporu pro realizaci efektivního a cíleného budování kapacit v rozvojových zemích	0	1	0	0	1
17.14	Podporovat politickou soudržnost pro udržitelný rozvoj	0	0	0	1	1
17.17	Stavět na stávajících iniciativách s cílem rozvinout prostředky pro měření pokroku v oblasti trvale udržitelného rozvoje	1	1	0	1	1

Tabulka č. 5: Zastoupení témat v programech 2017

Číslo	Téma podcíle	Ano	ODS	Piráti	KSČM	ČSSD
1.3	Zavést vhodné systémy sociální ochrany	1	1	1	1	1
1.4	Zajistit, aby všichni muži a ženy měli stejná práva v přístupu	1	1	1	1	1
1.5	Posílit odolnost chudých a zranitelných před extrémními klimatickými jevy a jinými ekonomickými, sociálními a environmentálními otřesy a pohromami	1	1	1	1	1
2.1	Vymýtit hlad	0	0	0	0	0
2.1	Zajistit přístup všem lidem k bezpečné, výživné a dostačující stravě	1	0	0	1	0
2.4	Zajistit/zavést systémy udržitelné výroby potravin	0	1	1	1	1
2.4	Zavést odolné zemědělské postupy pomohou zachovat ekosystémy	1	1	1	1	1
2.5	Zajistit zachování genetické rozmanitosti	0	0	1	0	1
2.5	Zajistit přístup ke spravedlivému sdílení přínosů z využívání genetických zdrojů	0	0	0	0	0
2.c	Přijmout opatření k zajištění řádného fungování trhu s cílem přispět k omezení extrémní volatility cen potravin	1	1	0	1	1
3.4	Snížit pomocí prevence a léčby o třetinu předčasnou úmrtnost na nepřenositelné choroby	1	0	0	0	1
3.4	Podporovat duševní zdraví a duševní pohodu	1	0	0	0	1
3.5	Posílit prevenci a léčbu užívání návykových	1	0	-1	0	0

	látek					
3.6	Snížit na polovinu počet úmrtí a zranění při dopravních nehodách	1	0	0	0	0
3.7	Zajistit všeobecný přístup ke službám pro sexuální zdraví	0	0	0	0	0
3.7	Zajistit všeobecný přístup ke službám pro reprodukční zdraví	0	0	0	0	0
3.8	Docílit všeobecného zabezpečení zdraví	1	1	1	1	1
3.9	Snížit počet úmrtí a onemocnění vlivem nebezpečných chemických látek	0	0	0	0	1
4.2	Zajistit, aby všechny dívky a chlapci měli možnost kvalitního rozvoje v raném dětství, že budou připraveni pro základní vzdělávání	1	1	0	1	1
4.3	Zajistit rovný přístup všech žen a mužů k cenově dostupnému a kvalitnímu odbornému, učňovskému a vyššímu vzdělání	1	1	1	1	1
5.1	Skoncovat se všemi formami diskriminace žen a dívek	0	0	0	0	0
5.2	Eliminovat všechny formy násilí vůči ženám a dívkám	0	0	0	0	0
5.4	Uznávat a oceňovat neplacenou péči a domácí práce	1	1	1	0	1
5.4	Prosazování sdílené odpovědnosti v rámci domácnosti a rodiny	0	0	0	0	0
5.5	Zajistit ženám rovné příležitosti na všech úrovních v politickém, ekonomickém i veřejném životě	0	0	0	1	0
5.6	Zajistit všeobecnou dostupnost služeb sexuálního a reprodukčního zdraví a reprodukčního práva	0	0	0	0	0
5.c	Přijmout a posílit vhodné politiky pro prosazování rovnosti žen a mužů	0	0	0	0	0
6.1	Zajistit univerzální a rovný přístup k bezpečné a cenově dostupné pitné vodě	1	0	1	1	1
6.3	Zlepšit kvalitu vody snížením jejího znečišťování a podstatně zvýšit recyklaci	1	1	0	1	1
6.4	Zvýšit efektivitu využívání vody a zajistit udržitelný odběr a dodávky pitné vody	0	0	0	0	1
6.5	Zavést integrovanou správu vodních zdrojů	1	0	0	1	1
6.6	Zajistit ochranu a obnovu ekosystémů související s vodou	0	0	1	1	0
6.b	Posilovat zapojení místních komunit do zlepšování správy	1	0	0	0	1
7.1	Zajistit všem přístup k cenově dostupným, spolehlivým a moderním energetickým službám	1	0	1	1	1
7.2	Zvýšit podíl energie z obnovitelných zdrojů	1	1	0	1	1
7.3	Zdvojnásobit energetickou účinnost	1	1	0	1	1
8.1	Udržovat ekonomický růst	1	1	1	0	1
8.2	Dosáhnout vyšší úrovně ekonomické produktivity pomocí	1	1	1	1	1
8.3	Podporovat politiky orientované na rozvoj	1	1	1	1	1
8.4	Postupně až do roku 2030 zlepšovat efektivní	1	1	1	1	1

	využívání globálních zdrojů					
8.5	Dosáhnout plné a produktivní zaměstnanosti	1	0	0	1	0
8.6	Snížit podíl mladých lidí, kteří nepracují ani nestudují	1	0	0	1	1
8.8	Chránit práva a podporovat bezpečné a stabilní pracovní podmínky	0	-1	0	0	1
8.9	Realizovat politiky podpory udržitelného cestovního ruchu	1	0	0	0	0
8.10	Posílit kapacitu domácích finančních institucí	0	0	0	1	1
9.1	Rozvinout kvalitní, spolehlivou, udržitelnou a odolnou infrastrukturu	1	1	1	1	1
9.3	Zlepšit přístup malých průmyslových a jiných podniků	1	0	0	0	1
9.4	Zmodernizovat infrastrukturu	1	1	1	1	1
9.4	Zdokonalit vybavení průmyslových	1	0	0	0	1
9.5	Posílit vědecký výzkum, zlepšit technologickou vybavenost průmyslových odvětví	1	1	1	1	1
9.c	Zvýšit přístup k informačním a komunikačním technologiím	1	1	1	1	1
10.1	Dosáhnout a udržet růst příjmů	1	0	1	1	1
10.2	Posilovat a podporovat sociální, ekonomické a politické začleňování	1	1	1	1	1
10.3	Zajistit rovné příležitosti a snížit nerovnosti	1	1	1	1	1
10.4	Přijmout politická opatření a postupně dosáhnout větší rovnosti	1	1	1	1	1
10.5	Zlepšit regulaci a monitoring globálních finančních trhů a institucí	0	0	0	0	0
10.7	Uspadňovat řízenou, bezpečnou a zodpovědnou migraci a mobilitu	0	-1	0	1	1
11.1	Zajistit všem přístup k odpovídajícímu, bezpečnému a cenově dostupnému bydlení	1	1	1	1	1
11.2	Poskytnout všem přístup k finančně dostupným dopravním systémům	1	1	1	1	1
11.2	Poskytnout všem přístup k bezpečným a udržitelným dopravním systémům	1	0	0	0	0
11.2	Poskytnout všem přístup k bezbariérovým dopravním systémům	0	0	0	0	0
11.3	Posílit inkluzivní a udržitelnou	0	0	0	0	0
11.4	Zlepšit úsilí na ochranu a záchranu světového kulturního dědictví	1	1	1	0	1
11.4	Zlepšit úsilí na ochranu a záchranu světového přírodního dědictví	1	1	1	1	1
11.5	Výrazně snížit počet úmrtí a dalších negativních dopadů přírodních katastrof	0	1	1	1	0
11.6	Snížit nepříznivý dopad životního prostředí měst na jejich obyvatele	1	1	1	1	1
11.7	Zajistit všeobecný přístup k bezpečné, inkluzivní a přístupné městské zeleni a veřejnému prostoru	0	0	0	0	1
11.a	Podporovat pozitivní ekonomické, sociální a environmentální vazby	1	1	1	1	1
11.b	Výrazně zvýšit počet měst a obcí, které přijímají a realizují integrované politiky a plány na	1	1	1	1	1

	podporu inkluze					
12.2	Dosáhnout udržitelného hospodaření	1	1	1	1	1
12.4	Dosáhnout k životnímu prostředí šetrného nakládání s chemickými látkami a odpady	1	1	1	1	1
12.5	Snížit produkci odpadů	1	1	1	1	0
12.6	Podporovat podniky, aby přijaly udržitelné postupy	0	0	0	1	0
12.7	Prosazovat udržitelné postupy v zadávání veřejných zakázek	0	0	1	0	0
12.8	Zajistit, aby lidé v celém světě měli relevantní informace a povědomí o udržitelném rozvoji	1	0	0	0	0
12.b	Zavést nástroje pro sledování dopadů udržitelného rozvoje na cestovní ruch	0	0	0	0	0
12.c	Usměrnit neefektivní dotace na fosilní paliva podporující nadbytečnou spotřebu	0	0	0	0	0
13.1	Zvýšit odolnost a schopnost adaptace na nebezpečí související s klimatem	0	1	1	1	0
13.2	Začlenit opatření v oblasti změny klimatu do národních politik	0	0	0	0	0
15.1	Zajistit ochranu, obnovu a udržitelné využívání suchozemských ekosystémů	1	1	1	1	1
15.1	Zajistit ochranu, obnovu a udržitelné využívání vnitrozemských sladkovodních ekosystémů	0	0	1	1	0
15.2	Podpořit zavádění udržitelného hospodaření se všemi typy lesů	0	0	0	0	1
15.2	Zastavit odlesňování	0	0	0	0	0
15.3	Bojovat proti rozšiřování pouští	1	1	1	1	1
15.5	Přijmout neodkladná a výrazná opatření na snižování degradace přirozeného prostředí	0	0	1	0	1
15.5	Chránit a zabránit vyhynutí ohrožených druhů	0	0	0	0	0
15.9	Začlenit hodnoty ekosystému do národního i regionálního plánování	1	1	1	1	1
15.9	Začlenit hodnoty biodiverzity do národního i regionálního plánování	0	0	1	0	1
15.a	Mobilizovat a významně zvýšit finanční prostředky na zachování a udržitelné využívání ekosystémů	1	1	1	1	1
15.a	Mobilizovat a významně zvýšit finanční prostředky na zachování a udržitelné využívání biodiverzity	0	0	1	0	1
16.1	Snížit všechny formy násilí	1	1	1	1	1
16.2	Skoncovat se zneužíváním, vykořisťováním a obchodem s lidmi	0	0	1	1	0
16.2	Skoncovat se všemi formami násilí na dětech a jejich mučení	1	1	0	1	0
16.3	Podporovat svrchovanost práva na národní i mezinárodní úrovni	1	1	1	-1	1
16.4	Snížit pohyb nezákonných finančních prostředků	1	0	1	1	0
16.4	Snížit pohyb nezákonných zbraní	0	0	0	0	0
16.5	Omezit korupci a úplatkářství	1	0	1	1	0
16.6	Vytvořit účinné, odpovědné a transparentní instituce	1	1	1	1	1
16.7	Zajistit odpovědné, inkluzivní, participační a	0	0	1	1	0

	zastupitelské rozhodování					
16.10	Zajistit veřejnosti přístup k informacím	0	0	1	1	1
16.10	Zajistit veřejnosti ochranu základních svobod	0	0	0	1	1
16.a	Posílit příslušné instituce státu, pro budování kapacit na všech úrovních pro boj proti násilí, terorismu a trestné činnosti,	1	1	1	1	1
16.b	Podporovat a prosazovat nediskriminační zákony	1	1	0	0	0
16.b	Podporovat a prosazovat politiku udržitelného rozvoje	0	0	0	1	1
17.1	Posílit mobilizaci domácích zdrojů	1	0	1	1	1
17.9	Posílit mezinárodní podporu pro realizaci efektivního a cíleného budování kapacit v rozvojových zemích	1	0	1	0	1
17.14	Podporovat politickou soudržnost pro udržitelný rozvoj	0	0	0	1	1
17.17	Stavět na stávajících iniciativách s cílem rozvinout prostředky pro měření pokroku v oblasti trvale udržitelného rozvoje	1	1	1	1	1

U některých podcílů se při analýze vyskytovaly určité problémy, které je vhodné krátce okomentovat. Jednak se objevila menší skupina podcílů, která se vyznačuje příliš vágním či obecně u nás platným doporučením, takže jejich zastoupení bylo možné najít v každém programu. Konkrétně se jednalo o tyto podcíle, vypsány v nezkrácené podobě:

- **1.3** Zavést na úrovni států **vhodné systémy sociální ochrany** pro všechny včetně nejpotřebnějších, a do roku 2030 **rozšířit jejich dosah** na většinu chudých a ohrožených.
- **1.4** Do roku 2030 zajistit, aby **všichni muži a ženy**, zejména chudí a zranitelní, měli **stejná práva v přístupu** k ekonomickým zdrojům i základním službám, na vlastnictví a možnost nakládat s půdou a stejná práva na další formy vlastnictví, dědictví, přírodní zdroje, příslušné nové technologie a finanční služby, jako například mikrofinancování.
- **10.2** Do roku 2030 **posilovat a podporovat sociální, ekonomické a politické začleňování** všech, bez ohledu na věk, pohlaví, zdravotní postižení, rasu, etnický původ, náboženské vyznání a ekonomické či jiné postavení
- **10.3** **Zajistit rovné příležitosti a snížit nerovnosti**, zejména odstraňováním diskriminačních zákonů, politik a postupů, a podporou vhodných právních předpisů, politik a postupů
- **16.6** Vytvořit **účinné, odpovědné a transparentní instituce** na všech úrovních

Například hned první podcíl hovoří o vhodných systémech sociální ochrany, což je samo o sobě velice těžce interpretovatelné, jelikož si pod tím každý může představit něco jiného. Každá strana je tak přesvědčena, že ve svém programu navrhuje vhodné systémy sociální ochrany a přesto právě v tomto ohledu existují mezi programy obrovské rozdíly.

Krátký komentář si zaslouží i podcíl č. 15.3:

- **15.3 Do roku 2030 bojovat proti rozšiřování pouští**, obnovovat znehodnocenou půdu, včetně pozemků postižených rozšiřováním pouští, suchem či záplavami, usilovat o dosažení světa, ve kterém již nedochází k degradaci půdy

Ačkoli se zdá (i dle zvýrazněných slov), že se tento podcíl primárně zabývá pouštěmi a že tedy není pro Českou republiku relevantní, dle B. Moldana jde pravděpodobně o nepřesný překlad a může být chápán také jako boj proti půdní erozi, záplavám a suchu.

5.5 Podcíle v opačné konotaci vůči SDGs

V následujícím textu jsou uvedeny všechny podcíle, které se v analyzovaných programech vyskytly v opačné konotaci:

- **3.5 Posílit prevenci a léčbu užívání návykových látek**, včetně užívání narkotik a škodlivého užívání alkoholu

Tento podcíl je v rozporu s obsahem obou volebních programů Pirátské strany, která v nich podporuje pěstování a rekreační užití omamných a psychotropních látek.

- **7.2 Do roku 2030 podstatně zvýšit podíl energie z obnovitelných zdrojů** na celosvětovém energetickém mixu

Volební program ANO (2013), deklaruje, že strana zabrání dalšímu zvyšování příspěvků na obnovitelné zdroje z veřejných rozpočtů. ODS dokonce v programu 2013 uvádí:

„Odmítáme proto přijmout jakékoli další závazky k navýšení podílu výroby elektrické energie z obnovitelných zdrojů..“

V obou příkladech šlo o přímou reakci na kontroverzně nastavenou podporu u některých obnovitelných zdrojů, zejména pak kauzu týkající se fotovoltaických elektráren v ČR.

- **8.8 Chránit práva a podporovat bezpečné a stabilní pracovní podmínky** pro všechny pracující, včetně pracujících migrantů – zejména žen, a lidí s nebezpečným povoláním

ODS v programu 2017 uvádí:

„Zrušíme např. školení o bezpečnosti práce u nevýrobních podniků, povinné zdravotní prohlídky u lékařů pro zaměstnance, kteří neprovádějí fyzicky náročnou činnost, apod.,,

Po zvážení, jsme dospěli k závěru, že i tato věta je v rozporu s podcílem 8.8, jelikož se požáry a jiné katastrofy nevyhýbají ani kancelářským budovám.

- **10.1 Do roku 2030 postupně dosáhnout a udržet růst příjmů** spodních 40 procent populace na úrovni vyšší než je celostátní průměr

ODS se v programu 2013 staví proti zvyšování minimální mzdy. Ačkoli zde není toto zařazení tak zřejmé (stejně tak jako dopady minimální mzdy na pracující), bylo nakonec po konzultaci s B. Moldanem rozhodnuto, že je možné tuto větu chápat v opačné konotaci s tímto podcílem.

- **10.7 Usnadňovat řízenou, bezpečnou a zodpovědnou migraci a mobilitu lidí**, zahrnující uplatňování plánovaných a dobře řízených migračních politik

Program ODS 2017 pouze odmítl přijetí povinných kvót pro uprchlíky, bez návrhu jiného konstruktivního řešení. Nakonec tedy bylo rozhodnuto, že je tato skutečnost v rozporu s tímto podcílem.

- **16.3 Podporovat svrchovanost práva na národní i mezinárodní úrovni** a zajistit rovný přístup ke spravedlnosti pro všechny

KSČM vyslovuje v obou volebních programech požadavek na zrušení paktu NATO, což částečně odporuje svrchovanosti práva na mezinárodní úrovni.

5.6 Rozdělení cílů do pilířů trvale udržitelného rozvoje

Pro přehlednější prezentaci výsledků analýzy byly jednotlivé podcíle rozděleny do sociálního, ekonomického a environmentálního pilíře. 11 cílů bylo snadno zařaditelných, některé cíle ovšem obsahovaly podcíle zasahující do více pilířů, takže musely být rozděleny. V 5 případech však i samotné podcíle zasahovaly do více pilířů,

a jelikož by další dělení nedávalo zcela smysl, byly nakonec tyto podcíle přiřazeny do více pilířů najednou.

V následující tabulce je uvedeno rozdělení cílů (zvýrazněny tučně) a podcílů ve zkrácené podobě.

Tabulka č. 6: Rozdělení cílů do pilířů trvale udržitelného rozvoje

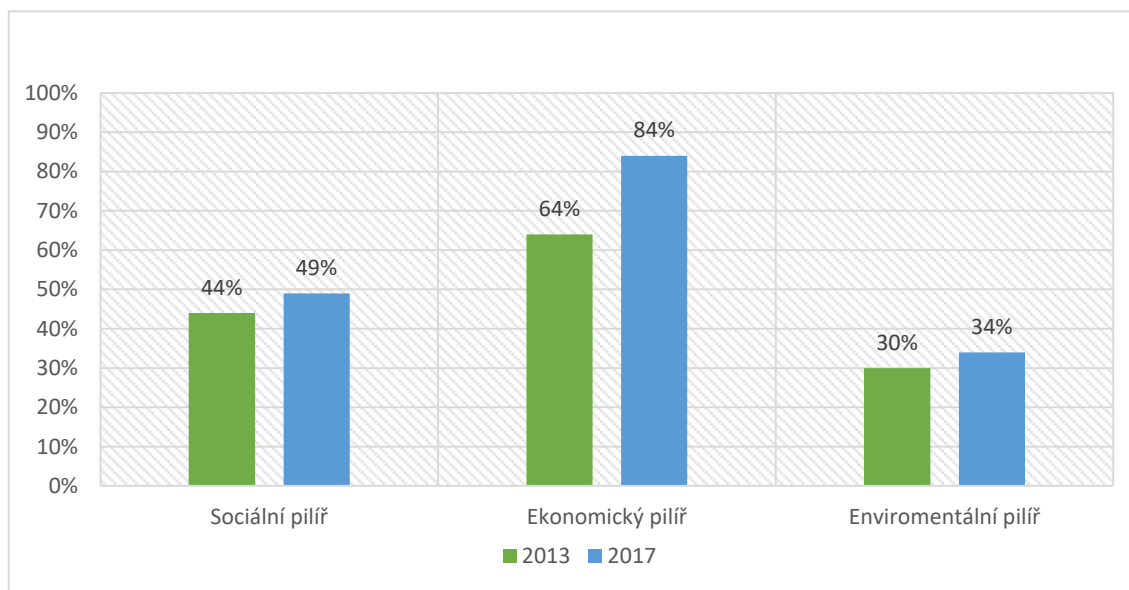
Sociální pilíř	
1.	Vymýtit chudobu ve všech jejích formách všude na světě
2.1	Vymýtit hlad a zajistit přístup všem lidem k bezpečné, výživné a dostačující stravě
2.1	Vymýtit hlad
3.	Zajistit zdravý život a zvyšovat jeho kvalitu pro všechny v jakémkoli věku
4.	Zajistit rovný přístup k inkluzivnímu a kvalitnímu vzdělání a podporovat celoživotní vzdělávání pro všechny
5.	Dosáhnout genderové rovnosti a posílit postavení všech žen a dívek
6.1	Zajistit univerzální a rovný přístup k bezpečné a cenově dostupné pitné vodě
6.2	Zajistit spravedlivě všem odpovídající sanitační a hygienická zařízení
8.5	Dosáhnout plné a produktivní zaměstnanosti
8.6	Snížit podíl mladých lidí, kteří nepracují ani nestudují
8.7	Opatření k vymýcení nucené práce,
8.8	Chránit práva a podporovat bezpečné a stabilní pracovní podmínky
10.1	Dosáhnout a udržet růst příjmů
10.2	Posilovat a podporovat sociální, ekonomické a politické začleňování
10.3	Zajistit rovné příležitosti a snížit nerovnosti
10.4	Přijmout politická opatření
10.7	Usnadňovat řízenou, bezpečnou a zodpovědnou migraci a mobilitu lidí
10.c	Snížit náklady na převody remitencí migrantů
11.1	Zajistit všem přístup k odpovídajícímu, bezpečnému a cenově dostupnému bydlení
11.2	Poskytnout všem přístup k bezpečným, finančně dostupným, snadno přístupným a udržitelným dopravním systémům
11.5	Výrazně snížit počet úmrtí a dalších negativních dopadů přírodních katastrof z
11.3	Posílit inkluzivní a udržitelnou urbanizaci
11.4	Záchranu světového kulturního a přírodního dědictví
11.a	Podporovat pozitivní ekonomické, sociální a environmentální vazby
	12.8 Zajistit relevantní informace a povědomí o udržitelném rozvoji
16.	Podporovat mírové a inkluzivní společnosti pro udržitelný rozvoj, zajistit všem přístup ke spravedlnosti a vytvořit efektivní, odpovědné a inkluzivní instituce na všech úrovních
17.	Oživit globální partnerství pro udržitelný rozvoj a posílit prostředky pro jeho uplatňování
Ekonomický pilíř	
2.4	Zajistit/Zavést systémy udržitelné výroby potravin a zavést odolné zemědělské postupy a pomohou zachovat ekosystémy
2.c	Přijmout opatření k zajištění řádného fungování trhu s cílem přispět k omezení extrémní volatility cen potravin
7.	Zajistit přístup k cenově dostupným, spolehlivým, udržitelným a moderním zdrojům energie pro všechny
8.1	Udržovat ekonomický růst
8.2	Dosáhnout vyšší úrovně ekonomické produktivity
8.3	Podporovat politiky orientované na rozvoj

8.4	Postupně až do roku 2030 zlepšovat efektivní využívání globálních zdrojů
8.5	Dosáhnout plné a produktivní zaměstnanosti
8.9	Realizovat politiky podpory udržitelného cestovního ruchu,
8.10	Posílit kapacitu domácích finančních institucí
9.	Vybudovat odolnou infrastrukturu, podporovat inkluzivní a udržitelnou industrializaci a inovace
10.5	Zlepšit regulaci a monitoring globálních finančních trhů a institucí
11.2	Poskytnout všem přístup k bezpečným, finančně dostupným, snadno přístupným a udržitelným dopravním systémům
11.a	Podporovat pozitivní ekonomické, sociální a environmentální vazby
12.2	Dosáhnout udržitelného hospodaření
12.6	Podporovat podniky, aby přijaly udržitelné postupy
Environmentální pilíř	
2.4	Zajistit/Zavést systémy udržitelné výroby potravin a zavést odolné zemědělské postupy a pomohou zachovat ekosystémy
2.5	Zajistit zachování genetické rozmanitosti a zajistit přístup ke spravedlivému sdílení přínosů
6.1	Zajistit univerzální a rovný přístup k bezpečné a cenově dostupné pitné vodě
6.3	Zlepšit kvalitu vody snížením jejího znečišťování, zvýšit recyklaci
6.4	Zvýšit efektivitu využívání vody a zajistit udržitelný odběr a dodávky pitné vody
6.5	Zavést integrovanou správu vodních zdrojů
6.6	Zajistit ochranu a obnovu ekosystémů související s vodou,
6.b	Posilovat zapojení místních komunit do zlepšování správy
11.3	Posílit inkluzivní a udržitelnou urbanizaci
11.4	Záchranu světového kulturního a přírodního dědictví
11.5	Výrazně snížit počet úmrtí a dalších negativních dopadů přírodních katastrof
11.6	Snížit nepříznivý dopad životního prostředí měst na jejich obyvatele,
11.7	Zajistit všeobecný přístup k bezpečné, inkluzivní a přístupné městské zeleni a veřejnému prostoru
11.a	Podporovat pozitivní ekonomické, sociální a environmentální vazby
11.b	Výrazně zvýšit počet měst a obcí, které přijímají a realizují integrované politiky a plány na podporu inkluze,
12.1	Uplatňovat desetiletý rámec programů pro udržitelnou spotřebu
12.2	Dosáhnout udržitelného hospodaření
	12.3 Snížit v přepočtu na hlavu na polovinu globální plýtvání potravinami
12.4	Dosáhnout k životnímu prostředí šetrného nakládání s chemickými látkami a odpady
12.5	Snížit produkci odpadů
12.6	Podporovat podniky, aby přijaly udržitelné postupy
12.7	Prosazovat udržitelné postupy v zadávání veřejných zakázek
12.8	Zajistit, aby lidé v celém světě měli relevantní informace a povědomí o udržitelném rozvoji
12.b	Zavést nástroje pro sledování dopadů udržitelného rozvoje na cestovní ruch
12.c	Usměrnit neefektivní dotace na fosilní paliva podporující nadbytečnou spotřebu
13.	Přijmout bezodkladná opatření na boj se změnou klimatu a zvládnání jejích dopadů
14.	Chránit a udržitelně využívat oceány, moře a mořské zdroje pro zajištění udržitelného rozvoje
15.	Chránit, obnovovat a podporovat udržitelné využívání suchozemských ekosystémů, udržitelně hospodařit s lesy, potírat rozšiřování pouští, zastavit a následně zvrátit degradaci půdy a zastavit úbytek biodiverzity

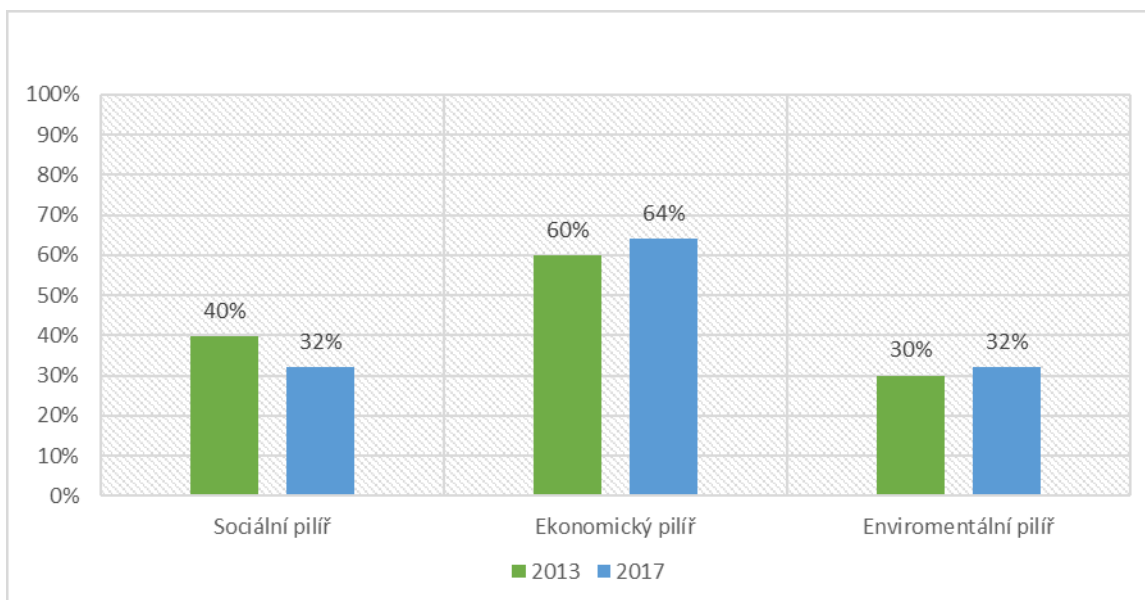
6 Výsledky analýzy

Následující obrázky shrnují výsledky analýzy. Procentní hodnoty značí podíl počtu kategorií vyskytujících se v daném programu na celkovém počtu kategorií daného pilíře. Kategorie, které se v programu objevily v opačné konotaci, byly interpretovány tak, jako by se v daném programu nevyskytly.

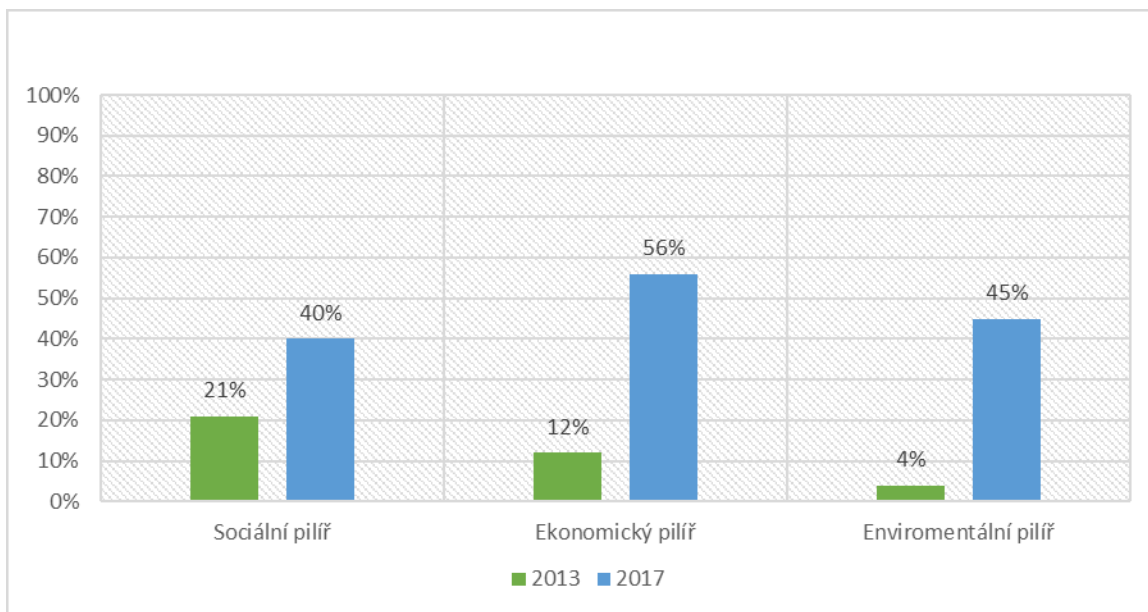
Obrázek č. 1: Shrnutí analýzy programů strany ANO

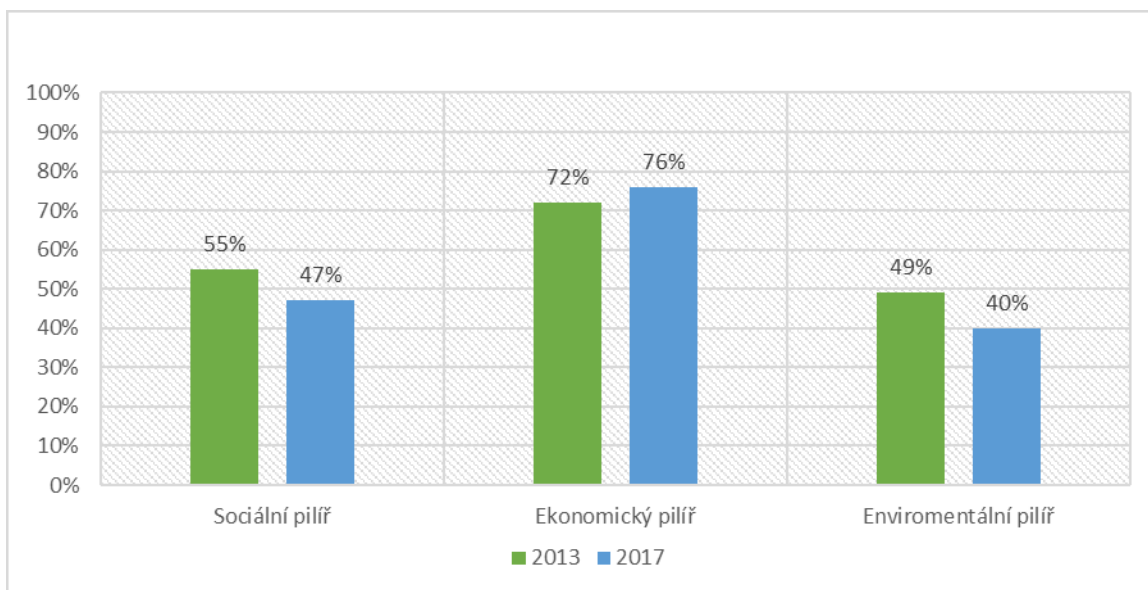
Obrázek č. 2: Shrnutí analýzy programů strany ODS

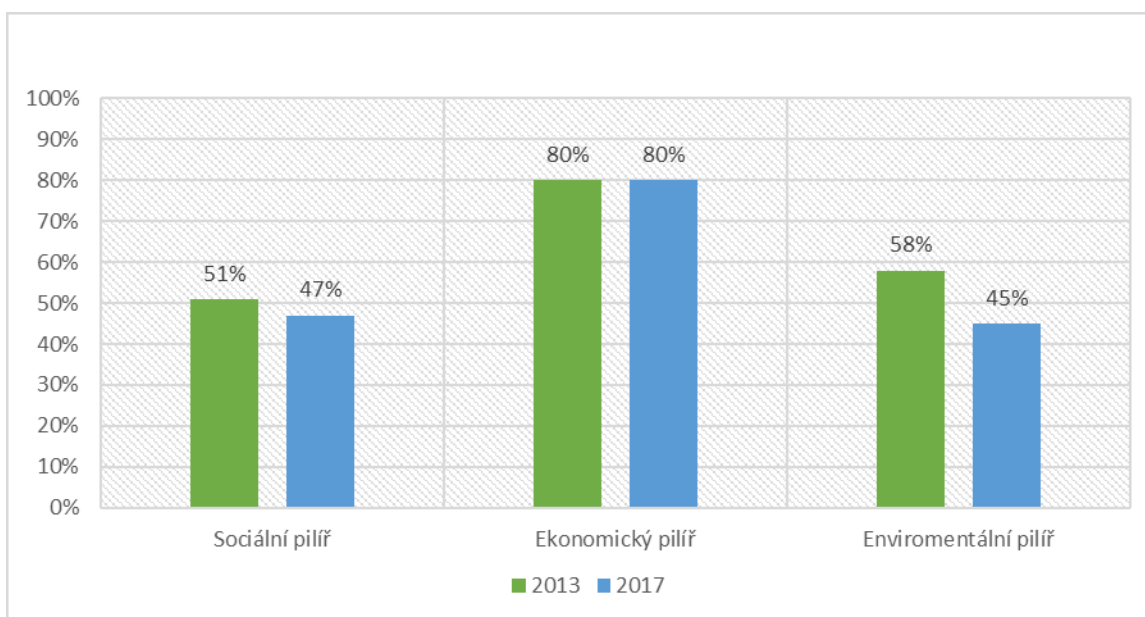
Obrázek č. 3: Shrnutí analýzy programů Pirátské strany

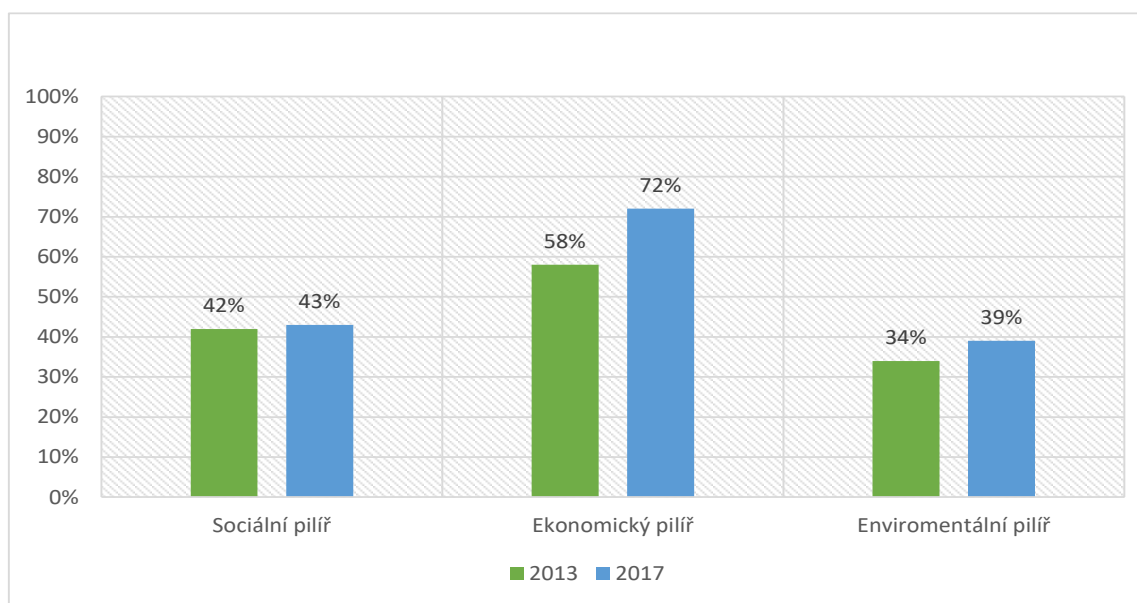
Obrázek č. 4: Shrnutí analýzy programů strany KSČM

Obrázek č. 5: Shrnutí analýzy programů strany ČSSD

Obrázek č. 6: Shrnutí analýzy všech analyzovaných programů

Pro lepší uchopení výsledků analýzy prezentují následující dvě tabulky data v absolutních hodnotách.

Obrázek č. 7: Výsledky analýzy v absolutních hodnotách

Sociální pilíř	Ano	ODS	Piráti	KSČM	ČSSD	Součet za všechny programy v rámci pilíře
2013	32	29	15	40	37	153
2017	36	23	29	34	34	156
Celkový počet témat v pilíři	73	73	73	73	73	365
Ekonomický pilíř	Ano	ODS	Piráti	KSČM	ČSSD	Součet za všechny programy v rámci pilíře
2013	16	15	3	18	20	72
2017	21	16	14	19	20	90
Celkový počet témat v pilíři	25	25	25	25	25	125
Environmentální pilíř	Ano	ODS	Piráti	KSČM	ČSSD	Součet za všechny programy v rámci pilíře
2013	16	16	2	26	31	91
2017	18	17	24	21	24	104
Celkový počet témat v pilíři	53	53	53	53	53	265
Součet za všechny pilíře	Ano	ODS	Piráti	KSČM	ČSSD	Součet za všechny programy
2013	52	51	19	72	78	272
2017	65	47	57	63	69	301
Celkový počet témat	127	127	127	127	127	635

Z výsledků analýzy sice vyplývá, že v celkovém součtu strany vkládaly do programů z roku 2017 více témat nastavených OSN nežli o 4 roky dříve, tento rozdíl (29 kategorií) však způsobili změny v programové politice stran ANO a zejména Pirátů. U stran ODS, KSČM a ČSSD byl trend přesně opačný. Zásadní rozdíl tedy spočíval zejména ve dvou faktorech. Strana ANO výrazně rozšířila svůj program (ze 7200 slov v roce 2013 na 18 000 o čtyři roky později) což z něj udělalo nejrozsáhlejší z analyzovaných programů. Pravděpodobně se tak mohly v programu z roku 2017 objevit i témata pro tuto stranu ne zcela zásadní. Bylo tak možné vysledovat obrovský záběr témat, ke kterým se program vyjadřoval. I přesto se nejednalo z perspektivy SDGs a agendy setting o velký posun, kdy 150% nárůst rozsahu programu byl doprovázen pouze o 10% větším zastoupením těchto témat v novém programu. Z celkového počtu 127 kategorií jich tedy bylo v programu za rok 2017 jen o 13 více (z 52 na 65). U Pirátské strany však došlo ke zcela opačné situaci, kdy bylo zkrácení programu o polovinu (z 8800 slov na 4400 v roce 2017) doprovázeno výrazným nárůstem témat trvale udržitelného rozvoje.

Konkrétně v něm bylo zastoupeno o 38 kategorií více nežli v roce 2013. Tento samotný fakt naznačuje, že samotný rozsah programů není z perspektivy této analýzy podstatný, jak už bylo uvedeno na začátku přechozí kapitoly.

Rozdíl v programech Pirátů byl zcela patrný již na první pohled: zatímco program z roku 2013 řešil úzké spektrum netradičních témat, která se u jiných stran nevyskytovala (např. legalizaci psychotropních látek, eutanazii, reformu copyrightu, kyberprostor nebo svobodné formy školství), program z roku 2017 se tématy i strukturou daleko více podobal zbylým programům. Typická programová témata jako jsou otázky životního prostředí, národní bezpečnosti, dopravy a energetiky program z roku 2013 buď vůbec neřešil nebo je jen okrajově jednou větou zmínil. Z tohoto důvodů se v tomto programu vyskytovalo pouze 19 kategorií, což je zcela nejslabší výsledek celé analýzy. Ovšem ani zastoupení druhého programu není ve srovnání se zbylými programy příliš vysoký, z celkového počtu 127 kategorií se jich vyskytovalo v programu pouze 57. Horší na tom byl v tomto roce už jen program ODS se 47 kategoriemi.

Naopak největší zastoupení kategorií resp. SDGs měli v obou sledovaných obdobích programy ČSSD. Zde je dobré podotknout, že to byl právě program této strany, který se v roce 2017 jako jediný z analyzovaných zmínil o Agendě 2030 a zároveň se zavazoval k naplňování SDGs. Paradoxně se však v tomto programu vyskytlo menší množství kategorií oproti programu z roku 2013. Na druhém místě v množství zastoupených kategorií se umístila strana KSČM, která sice měla v programu 2017 o 3 kategorie méně nežli ANO, v celkovém součtu za obě období však o 18 kategorií více. Nejslabší zastoupení společně za obě období měla Pirátská strana i když v roce 2017 měl program ODS ještě o 10 kategorií méně. Celkově nejstabilnější, byť s poměrně malým zastoupením, byly programy ODS, které obsahovali 51 kategorií v roce 2013 a 47 v roce 2017. U těchto tří stran bylo zastoupení SDGs v druhém období nižší oproti roku 2013. Největší záporný rozdíl byl pak u ČSSD, kde klesl počet kategorií o 9 (ze 78 na 69).

To, že je tedy v celkovém součtu větší zastoupení SDGs v programech za rok 2017, je do značné míry způsobeno právě změnou programové politiky Pirátů, kteří se přestali specializovat pouze na úzký počet témat a rozhodli se tak komunikovat i běžná programová témata. Jinak řečeno, kdyby do analýzy nebyly zahrnuty programy pirátské strany, mohla by být celková situace zcela opačná. Zároveň je třeba podotknout, že se v případě ostatních stran nejednalo o velké změny v zastoupení kategorií – maximálně do 10%.

Pokud se zaměříme na zastoupení konkrétních témat, je možné vysledovat, že ke změnám nejčastěji došlo v reakci na události či kauzy, které rezonovaly i v médiích a u veřejnosti. Například migrací se v roce 2013 zabývala pouze ODS, v roce 2017 však v návaznosti na tzv. migrační krizi byla tato problematika zastoupena ve všech programech. Stejně tak v případně obnovitelných zdrojů měla na negativní postoje některých stran vůči této problematice vliv kauza povinného výkupu energie z fotovoltaických elektráren (viz podkapitola 5.5). Také změny v ekonomice měly dopad na volební programy, které se souvislosti s doznívající finanční krizí začaly více zabývat problematikou nezaměstnanosti. To je možné uvést i na konkrétních číslech, kdy se slovo nezaměstnanost či nezaměstnaný (v různých jeho tvarech) vyskytovalo v programech za rok 2013 na 24 místech (v každém programu minimálně jednou) zatímco v roce 2017 pouze na 4 místech (u Pirátů a ČSSD). Bylo možné také vysledovat zvednutí zájmu stran v otázce regulace cen vody a zlepšení kvality vody snížením jejího znečištění (podcíle 6.1 a 6.3). Cenami vody se v roce 2013 zabývala pouze KSČM, o 4 roky později už s výjimkou ODS všechny analyzované strany. Zabraňování znečištění vody v programu navrhovali v prvním sledovaném období jen KSČM a ČSSD, v druhém pak již všichni kromě Pirátů. Tento zřejmý trend je pravděpodobně reakcí na medializovanou kauzu týkající kontroverzní smlouvy s francouzskou vodárenskou společností Veolia a pražským magistrátem.

Výsledky analýzy taktéž přinesly zajímavé výsledky, co se týče výskytu témat genderových nerovností. Jak již bylo řečeno v minulé kapitole, samotné slovo gender se v žádném jeho tvaru nevyskytlo ani v jednom z analyzovaných programů. Problematika nerovných příležitostí na trhu práce byla řešena jen v obou programech KSČM a ČSSD z roku 2013. Vůči páchání násilí na ženách se explicitně stavěl pouze program KSČM z roku 2013. Genderové nerovnosti ve školství či v jiných sférách života nebyli v analyzovaných programech řešeny vůbec.

Velmi malé zastoupení měly také podcíle či kategorie, které směřovaly k další reprodukci hodnot trvale udržitelného rozvoje, zejména ve vzdělání (např. podcíle 13.3 a 4.7). Stejně tak problematikou plánovaného rodičovství se zabýval pouze program KSČM z roku 2013. Sledováním dopadů udržitelného cestovního ruchu a zároveň usměrněním neefektivních dotací na fosilní paliva se zabýval pouze program ČSSD (2017). Dále pak žádná strana do svých programů nezařadila témata týkající se znečištění moří, ochrany horských oblastí, boje proti AIDS, globálního plýtvání potravin nebo boje

proti pytlacení a pašování chráněných druhů rostlin a živočichů. Nejvíce podcílů bez zastoupení v programech spadalo pod 3. cíl obsahující témata se zdravím a 4. cíl řešící problematiku vzdělání. Celkově se jednalo o 4 podcíle v každém z těchto cílů. 3. cíl byl zároveň nejméně zastoupen v programech. Tyto podcíle bez výskytu v programech také pojilo výrazné zastoupení témat spadající pod sociální pilíř (celkem 13 podcílů z 21). Naopak nejvíce zastoupeny byly podcíle formulované příliš vágně nebo obecně (detailněji viz podkapitola 5.4).

Pozitivní změna z perspektivy zastoupení SDGs proběhla u podcíle č. 11.6 který řešil otázku nepříznivých dopadů životního prostředí měst na jejich obyvatele. Zatímco v roce 2013 se tímto zabývaly pouze programy strany ANO a ČSSD, v roce 2017 byla tato problematika zastoupena již ve všech analyzovaných programech. Přístup obyvatel k městské zeleni řešil však pouze program ČSSD v roce 2017. Také problematika dostupnosti kvalitního internetového připojení se dočkala většího zájmu stran. V roce 2013 jí zmínily pouze ODS a ČSSD (paradoxně ne však Piráti, kteří jinak s internetem operují na 32 místech programu z roku 2013), o 4 roky později pak již všichni. I růst minimálních mezd hýbal politickým diskurzem více v roce 2017, kde toto diskutabilní opatření v programu neřešilo jen ODS, zatímco v roce 2013 to prosazovaly jen KSČM a ČSSD. Naopak explicitní vyjádření stran ke změně klimatu z programů 2017 zcela vymizelo (v roce 2013 se jím zabývaly programy ODS a ČSSD). Ze zájmu politických stran taktéž zcela ustoupila problematika nakládání se zbraněmi hromadného ničení, kterou v roce 2013 zmiňovaly programy stran ANO, ODS a ČSSD. Ačkoli je tato změna v politickém diskurzu poměrně těžce interpretovatelná, může jít o doznívající reakce na válku v Iráku, která byla často spojovaná právě s hrozbou použití zbraní hromadného ničení.

Při nahlédnutí na výsledky analýzy z perspektivy pilířů trvale udržitelného rozvoje lze konstatovat, že nejvíce byla zastoupena témata spadající pod ekonomický pilíř a také u nich došlo k největšímu nárůstu mezi obdobími. Téměř každý program z roku 2017 tak obsahoval větší množství těchto témat, pouze u ČSSD zůstal počet zastoupených kategorií stejný. I v případě zbylých 2 pilířů došlo v celkovém součtu k pozitivní změně, rozdíl byl nejmenší (ze 42 % na 43 %) u sociálního pilíře, kde vzrostlo zastoupení těchto témat pouze u Pirátů a ANO. Nejméně zastoupena pak byla témata spadající pod environmentální pilíř – pouze 34 % (2013) a 39 % (2017), kde k pozitivní změně došlo u programů ANO, ODS a zejména Pirátů (ze 4 % na 45 %), kteří ovšem environmentální témata v programu 2013

téměř vynechali (pouze v jedné větě zmínili, že budou prosazovat ochranu životního prostředí).

7 Diskuze

Tato práce vycházela především z teorie agendy setting (viz 1 kapitola), která chápe politickou agendu jakožto komplexní fenomén tvořící dohromady s veřejnou a mediální agendou ucelený systém (Kubáček, 2012). Samotná politická agenda je pak tvořena sadou veřejných problémů. V kapitole 1.2 bylo probráno vzájemné působení jednotlivých agend. Ačkoli se citovaní autoři často lišili ve směru vlivu, studie posledních let nasvědčují, že se nejedná o čistě lineární vztah, ale spíše o komplexní fenomén s mnoha vazbami. Jinak řečeno problémy, které vnímá některá z agend jako důležité, se dřív nebo později objeví ve zbylých dvou agendách. Dearing a Rogers (1996) tak považují studium nastolování agendy za studium sociální změny a stability. Pozice volebních programů v politickém diskurzu byla obsahem 3. kapitoly této práce. Dle P. Šaradína (2002) plní program funkci integrační, desintegrační a světonázorovou, díky které má každá strana ideologickou základnu. S přihlédnutím k možným zkreslením (viz 3 kapitola), které studium volebních programů obnáší, se stále jedná o jednu z nejvíce využívaných a v mnoha směrech efektivních metod pro studium politického prostoru (Eibl, 2011). P. Šaradín (2002) dokonce považuje volební programy za hlavní aspekt politické činnosti. Jejich studium tak podle něj umožňuje predikovat vývoj dané společnosti během příštího volebního období.

S přihlédnutím k teoretickým východiskům této práce je tedy možné s určitými limity (viz kapitola 1.3 a 3) vztahovat výsledky této analýzy i na veřejnou agendu. Změny, které proběhly ve volebních programech, tedy do značné míry odpovídají změnám ve veřejném prostoru. Jelikož se tedy snaží volební programy odpovídat na veřejné problémy, dá se předpokládat, že témata, která tyto programy vynechaly, nerezonují ani u veřejnosti. Z této perspektivy je velmi zajímavé zjištění, že se genderová témata v programech téměř nevyskytovala. Dokonce je v roce 2017 zmíněn už jen program KSČM a to pouze ve vztahu k pracovnímu trhu. Za zmínku jistě stojí, že 5 z 21 podcílů nezastoupených v programech, v sobě obsahovalo právě genderové téma. Z těchto zjištění by tedy bylo možné vyvodit, že genderová tematika u nás není považována za veřejný problém a naopak se spíše z politického i veřejného diskurzu do roku 2017 vytrácela.

Obdobné výsledky přinesl výzkum vzniklý v rámci projektu *OPZ Implementace Vládní strategie pro rovnost žen a mužů v České republice na léta 2014–2020 a související aktivity*, který analyzoval programy 9 stran při volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky 2017. Tato analýza navíc (oproti této práci) zahrnovala

programy stran Svoboda a přímá demokracie (SPD), Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová (KDU-ČSL), TOP 09 a Starostové a nezávislí (STAN). Ve výsledné zprávě uveřejněné na webových stránkách Úřadu vlády České republiky stojí například, že programové dokumenty explicitně zmiňují ženy jen velmi výjimečně (pouze 3 programy). Ženy jako společenskou skupinu výslovně zmiňuje program KSČM, a to v kontextu platových nerovností. Ženy taktéž jednou zmínila TOP09, která výslovně uvedla, že ženy se nesmí dostávat do situace náročné volby, mezi budováním kariéry a dětmi. Zmínku o ženách lze nalézt také v programovém dokumentu SPD, který v úvodu uvádí, že hnutí považuje za základ rodiny tradiční svazek muže a ženy. Ženy jako samostatnou společenskou skupinu, však dále v programu nikterak nereflektuje (Úřad vlády České republiky, 2018). Z přechozího textu tedy vyplývá, že se například problematika nerovností v odměňování práce objevila pouze v jednom z devíti programů stran, které se nakonec dostaly do poslanecké sněmovny.

Problém ovšem nastává ve chvíli, kdy se zaměříme na výzkumy veřejného mínění týkající se tohoto tématu. Například výzkum provedený během dubna 2017 oddělením Gender a sociologie Sociologického ústavu AV ČR, v. v. i. ve spolupráci s Centrem výzkumu veřejného mínění se jako jeden z mála u nás zabýval i postoji respondentů vůči genderovým nerovnostem. Výzkum zahrnoval vzorek 1 032 respondentů (502 mužů a 530 žen) ve věku nad 15 let. Na otázku, jestli jsou nerovnosti v odměňování žen a mužů vážným problémem odpovědělo souhlasně více než 80 % dotázaných žen (38,5 % jich souhlasilo rozhodně a 41,9 % souhlasilo spíše) a přibližně 56 % mužů (pouze 15,9 % dotázaných mužů souhlasilo rozhodně, 40,4 % souhlasilo spíše) (Vohlídalová, 2017).

Tento zjevný nesoulad mezi výzkumem veřejného mínění a analýzou volebních programů může být způsobem minimálně čtyřmi faktory. Z pohledu feministických teorií je nasnadě vysvětlení, že je v České politice výrazně vyšší zastoupení mužů (dle ČSU, bylo ve volebním období 2013–2017 v poslanecké sněmovně pouze 19,5 % žen), což ovlivňuje témata vkládaná do programů. Na druhou stranu by ale z pozice stran nebylo výhodné opomíjet zásadní veřejný problém, jehož navrhované řešení by mohlo přinést voličské hlasy. Druhým možným vysvětlením by mohlo být, že se problematika genderových nerovností v oceňování práce nachází zatím ve třetí fázi procesu formování politické agendy (viz podkapitola 1.3), tedy v adopci problému do veřejné agendy a na 4. fázi, ve které dochází k adopci problému do politické agendy, toto téma stále čeká. Další interpretací, může být nesoulad mezi volebními programy a reálným politickým diskurzem. V takovém

případě by tedy nebylo možné výsledky analýzy vztahovat na politický diskurz (touto problematikou se zabývala 3. kapitola). Čtvrté vysvětlení pak může nabídnout opět samotná teorie agenda setting (viz 1. kapitola), která předpokládá silnou konkurenci mezi stovkami až tisíci tématy, která se ucházejí o umístění ve veřejné agendě. Ta je ovšem schopná pojmout pouze několik málo témat najednou. Témata týkající se školství, sociálních věcí, migrace, korupce atp. mohla tedy z veřejné agendy vytlačit téma nerovnosti na pracovním trhu. Respondenti tak sice mohli ve výzkumu zabývající se přímo touto problematikou uvést, že nerovnosti považují za problém, reálně však ne za zcela zásadní, protože daleko důležitější jsou pro ně jiná témata. Jelikož příliš rozsáhlý program není zcela žádoucí (viz 3. kapitola), politici pak vcelku racionálně komunikují pouze pro veřejnost podstatná témata.

Z výsledků je také možné vysledovat jednoznačný trend (napříč programy) v nárustu témat spadající pod ekonomický pilíř. U zbylých dvou pilířů již není interpretace tak jednoznačná. Výsledky analýzy ovšem neukazují, že by samotné SDGs a potažmo OSN měly zásadní vliv na politický diskurz u nás. Analyzované programy daleko spíše reagovaly na aktuální kauzy či události, nežli na agendu nastavenou OSN, a to i přesto, že se na ni program ČSSD přímo odkazoval. Toto zjištění je částečně v rozporu s teoretickými východisky této práce, které spíše předpokládaly zásadní roli OSN v nastavování témat trvale udržitelného rozvoje.

Nelze však tvrdit, že agenda vytvořená na půdě OSN neměla vliv na Českou republiku, jelikož implementace SDGs byla schválena vládou České republiky v říjnu 2018. Protože se však implementací nezabýval Parlament české republiky (pouze vláda), nevypovídalo toto schválení téměř nic o pozicích jednotlivých stran, ani o celkovém politickém diskurzu. Výsledky této analýzy tedy ukázaly, že vliv OSN na český politický diskurz je přinejmenším diskutabilní. Zároveň však nevyvrací, že by tomu tak dříve nebylo, jelikož se tyto výsledky vztahují pouze na období před dvěma posledními volbami do poslanecké sněmovny ČR.

V Českém prostředí zatím žádná obdobná analýza sledující zastoupení témat SDGs ve volebních programech neproběhla. Stejně tak zastoupení starších programů OSN (např. *Agendy 21* nebo *Rozvojových cílů tisíciletí*) ve volebních programech se v dostupné literatuře nevyskytuje. Zahraniční výzkumy se podobnou problematikou zabývají jen velmi zřídka a zpravidla se nejedná o takto podrobnou analýzu. Adolf Kloke-Lesch ve svém článku (2017) hodnotí zastoupení SDGs ve předvolebních kampaních politických stran

v německých volbách roku 2017 a dochází obdobnému závěru. Ačkoli se podle něj mnozí politici, mezi nimi například Angela Merkelová, Sigmar Gabriel nebo Martin Schulz, vyjadřovali k zcela zásadní roli *Agendy 2030* a SDGs, ve volebních kampaních a potažmo programech témata obsažená v SDGs vůbec nedominovala. Přesto však došlo k drobnému pokroku, kdy byla celkově témata trvale udržitelného rozvoje v programech o trochu více zastoupena. Nejvíce se tomu věnovala strana Bündnis90 / Die Grünen, která jako jediná začlenila *Agendu 2030* a SDGs do svých domácích i zahraničních politických návrhů. Explicitní vyjádření k SDGs se však vyskytlo pouze ve dvou programech (u nás pouze u ČSSD). Je nicméně možné vysledovat i určité rozdíly, například změna klimatu byla zastoupena, až na jednu výjimku, ve všech programech (u nás v roce 2017 naopak v žádném z analyzovaných programů).

Na závěr diskuze by bylo vhodné zmínit limity výzkumu. Z mého pohledu nejzásadnějším limitem je právě subjektivní přiřazování kategorií, kdy v některých případech nebylo zcela jednoduché rozhodnout, zdali se daná kategorie v programu skutečně nachází či jestli může být daná jednotka měření chápána v opačné konotaci vůči SDGs. Tento limit není možné zcela odbourat, přesto byl pro zvýšení objektivity přizván další odborník (B. Moldana), který se poté k těmto případům nezávisle vyjádřil. Je však také možné, že některé konkrétní případy, které jsem považoval za jednoznačné (a tedy jejich přiřazení s B. Moldanem nediskutoval), nemusely být ve skutečnosti tak zřejmé. Obdobný problém nastává u rozdělení podcílů do jednotlivých pilířů, ačkoli byl mnou navržený koncept opět konzultován s B. Moldanem jakožto odborníkem na trvale udržitelný rozvoj, mohlo i zde nastat určité malé zkreslení, na jehož možnou existenci B. Moldan upozorňoval. Dalším limitem je pak vztahování výsledků analýzy volebních programů na politický diskurz a veřejnou agendu – touto problematikou se zabývala například kapitola 3.

Význam této práce tedy spočívá nejen v tom, že zaplňuje mezeru v poznání, jelikož se u nás doposud nikdo nezabýval vlivem SDGs na politický diskurz, ale může být zároveň dobrým výchozím bodem dalších studií věnující se této problematice v mediální či veřejné agendě nebo jinou metodou či větším rozsahem v politické agendě.

Závěr

Hlavním cílem této práce bylo zjistit nakolik se témata nastavená OSN (obsah SDGs) prolínají do politického diskurzu u nás. Dále pak, k jaké změně došlo v politickém diskurzu během posledních dvou parlamentních voleb, jaká témata udržitelného rozvoje například zcela vymizela a jaká se naopak objevila. Z toho vyplívá výzkumná otázka, která zněla: Jak se změnila struktura volebních programů k parlamentním volbám roku 2013 a 2017?

Analyzovány byly programy prvních pěti nejúspěšnějších stran ve volbách 2017, které se zároveň účastnily voleb v roce 2013. Jednalo se o programy následujících stran: ANO, Občanská demokratická strana (ODS), Pirátská strana, Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM) a Česká strana sociálně demokratická (ČSSD).

Z výsledků analýzy nakonec jednoznačně nevyplívá, že by samotné SDGs (a potažmo OSN) měli zásadní vliv na politický diskurz u nás. Analyzované programy daleko spíše reagovaly na aktuální kauzy, či události než na agendu nastavenou OSN, a to i přesto, že se na ní program ČSSD přímo odkazoval. V celkovém součtu se sice témata obsažená v SDGs vyskytovala více v analyzovaných programech z roku 2017. Tento posun byl však do značné míry způsoben změnou programové politiky Pirátů, kteří se přestali specializovat pouze na úzký počet témat a rozhodli se tak komunikovat i běžná programová témata. U stran ODS, KSČM a ČSSD dokonce došlo ke snížení počtu zastoupených témat. Toto zjištění je částečně v rozporu s teoretickými východisky této práce, které spíše předpokládaly zásadní role OSN v nastavování témat trvale udržitelného rozvoje. Výsledky této analýzy tedy ukázaly, že vliv OSN na český politický diskurz je minimálně diskutabilní. Zároveň však nevyvrací, že by tomu tak dříve nebylo, jelikož se tyto výsledky vztahují pouze na období před 2 posledními volbami do poslanecké sněmovny ČR.

Zásadní vliv na zastoupení tématu v programech měly tedy konkrétní události či kauzy, které rezonovaly i v médiích a u veřejnosti. Například migrací se v roce 2013 zabývala pouze ODS, v roce 2017 však v návaznosti na tzv. migrační krizi, byla tato problematika zastoupena ve všech programech. Stejně tak téma obnovitelných zdrojů ve světle kauzy povinného výkupu energie z fotovoltaických elektráren, měla vliv na negativní postoje některých stran vůči obnovitelným zdrojům (viz. podkapitola 5.5). Také změny v ekonomice měly dopad na volební programy, které měly v souvislosti

s doznívající finanční krizí tendenci více se zabývat problematikou nezaměstnanosti. Pravděpodobně v souvislosti s kauzou týkající kontroverzní smlouvy s francouzskou vodárenskou společností Veolia a Pražským magistrátem reagovaly strany programováním problematiky týkající se cen stočného. V roce 2013 se tímto zabývala pouze KSČM. O 4 roky později, už s výjimkou ODS, všechny analyzované strany. Naopak některá témata z programů zcela vymizela. Ze zájmu politických stran tak ustoupila problematika nakládání se zbraněmi hromadného ničení, kterou v roce 2013 zmiňovaly programy stran ANO, ODS a ČSSD. Žádná strana do svých programů nezařadila témata týkající se znečištění moří, ochrany horských oblastí, boje proti AIDS, globálního plýtvání potravin nebo boje proti pytláčení a pašování chráněných druhů rostlin a živočichů.

Při nahlédnutí na výsledky analýzy z perspektivy pilířů trvale udržitelného rozvoje lze konstatovat, že nejvíce byla zastoupena témata spadající pod ekonomický pilíř a také u nich došlo k největšímu nárůstu mezi obdobími. Nejméně zastoupena pak byla témata spadající pod enviromentální pilíř pouze 34% (2013) a 39% (2017), kde k pozitivní změně došlo u programů ANO, ODS a zejména Pirátů (ze 4% na 45%), kteří ovšem enviromentální témata v programu 2013 téměř vynechali (pouze v jedné větě zmínili, že budou prosazovat ochranu životního prostředí).

Výsledky analýzy taktéž přinesly zajímavé výsledky, co se týče programování témat genderových nerovností. Problematika nerovných příležitostí na trhu práce byla řešena jen v obou programech KSČM a ČSSD z roku 2013. Vůči páčání násilí na ženách se explicitně stavěl pouze program KSČM z roku 2013. Genderové nerovnosti ve školství či v jiných sférách života nebyly v analyzovaných programech řešeny vůbec. Samotné slovo gender se v žádném jeho tvaru nevyskytlo ani v jednom z analyzovaných programů. Obdobné výsledky přinesla i analýza zveřejněná na oficiálních stránkách Úřadu vlády ČR, která navíc zahrnovala programy stran Svoboda a přímá demokracie (SPD), Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová (KDU-ČSL), TOP 09 a Starostové a nezávislí (STAN).

Tato zjištění jsou však v rozporu s výzkumem veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR, který zkoumal postoje respondentů k nerovnostem v odměňování žen a mužů. Za vážný problém to považovalo 80% žen a 5% mužů. Ačkoli se možným interpretacím tohoto nesouladu věnuje 7. kapitola, může právě toto zjištění sloužit jako dobrý výchozí bod dalších studií věnující se této problematice v mediální, či veřejné agendě, nebo jinou metodou v politické agendě.

Seznam použité literatury:

Literatura

- Ambrozek, L. (2002). Praktický dopad Johannesburgu záleží na nás. *Zpravodaj Ministerstva životního prostředí*, 7(11), 1-2.
- Andresen, S. (2007). Key actors in UN environmental governance: influence, reform and leadership. *International Environmental Agreements*, 7(4):457-468.
- Bâc Dorin, P. (2008). Annals of the University of Oradea. *Economic Science Series*, 17(2), 581-585.
- Beckerman, W. (1995). *Small is Stupid: Blowing the Whistle on the Greens*. London: Duckworth.
- Bell, M. (2004). *An Invitation to Environmental Sociology*. Newbury Park (CA)
- Bernard, J. & Kostecký, T. (2014). Prostorový kontext volebního chování – jak působí lokální a regionální prostředí na rozhodování voličů. *Sociologický časopis*, 50(1), 3–28.
- Bittner, M. (2013). *Úvod do udržitelného rozvoje: souvislosti environmentálního pilíře*. Brno: Masarykova univerzita.
- Borowy, I. (2013). The Brundtland Commission: Sustainable development as health issue. *Michael*, 10(2), 198–208.
- Cameron, R. E. (1996). *Stručné ekonomické dějiny světa: od doby kamenné do současnosti*. Praha: Victoria Publishing.
- Cobb, R. W. & Ross M. H. (1997). *Cultural Strategies of Agenda Denial: Avoidance, Attack, and Redefinition*. Lawrence: University Press of Kansas
- Červenka, J. (2008). *Agenda-setting: teoretické přístupy*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR.
- Dearing, J. W., & Rogers, E. M. (1996). *Agenda-Setting*. Thousand Oaks: SAGE.
- Disman, M. (2011). *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele (Čtvrté nezměněné vydání)*. Praha: Nakladatelství Karolinum.
- Downs, A. (1991). Up and Down With Ecology. In: Prosser, D. L. & McCombs, M. E. (1991). *Agenda Setting. Readings on Media, Public Opinion, and Policy-Making*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum.

- Dušek, J., Pána, L. a Svatoš, R.. (2012). Udržitelný rozvoj a funkce moderního evropského státu. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií.
- Eibl, O. (2010). Volební programy. In: Balík, S. (2010). *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK)
- Eibl, O. (2011). *Politický prostor a témata v České republice v letech 2006-2008*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK).
- Friedman, M. (1970). The social responsibility of business is to increase its profits. *New York Times Magazine*, 122-124.
- Giddens, A., & Sutton, P. W. (2013). *Sociologie* (Vydání první, aktualizované a rozšířené). Praha: Argo.
- Harris J. M., Wise, T. A., Gallagher, K. P. & Goodwin, N. R.. (2001). A Survey of Sustainable Development – Social and Economic Dimensions. *Environmental Management and Health*. 12(5), 529-531.
- Hodgson, D. (2009). Malthus' Essay on Population and the American Debate over Slavery. *Comparative Studies in Society and History*, 51(4), 742-770.
- Chytilík, R. & Eibl, O. (2011). České politické strany v politickém prostoru. *Sociologický časopis*, 47(1), 61–88.
- Jakobi, A. P. (2009). International organizations and world society: studying global policy development in public policy, *TranState working papers*, 81.
- Jeníček, V. & Krepl, V. (2008). *Energy, Environment and Sustainable Development*. Prague: Czech University of Life Sciences Prague.
- Jeníček, V., & Foltýn, J. (2010). *Globální problémy světa: v ekonomických souvislostech*. V Praze: C.H. Beck.
- Kalvas, F. (2008). Politická agenda. In: Červenka, J. (2008). *Agenda-setting: teoretické přístupy*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR.
- Karvonen, L. (2010). *The Personalisation of Politics: A Study of Parliamentary Democracies*. Colchester: ECPR Press.
- Kroupa, J. (2010). *Slovník soudobé politiky a mezinárodních vztahů*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika.

- Křeček, J. (2013). *Politická komunikace: od res publica po public relations*. Praha: Grada.
- Kubáček, J. (2012). *Slovník politického managementu a volebního marketingu*. Praha: Grada.
- Kunczik, M. (1995). *Základy masové komunikace* [Online]. Praha: Karolinum. Retrieved from <http://alephuk.cuni.cz/CKIS-28.html>
- La Vina, A. G. M., Hoff G. & DeRose, A. M. (2003). The outcomes of Johannesburg: Assessing the world summit on sustainable development. *SAIS review*, 23(1) 53–70.
- Leichtová, M. (2009). Agenda-setting v masových médiích v globalizovaném světě. In: Rosůlek, P. (2009). *Média & politika: vybrané problémy : modernita, propaganda, politický marketing, agenda-setting, terorismus, žurnalistika*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.
- Leichtová, M. (2009). Agenda-setting v masových médiích v globalizovaném světě. In: Rosůlek, P. (2009). *Média & politika: vybrané problémy : modernita, propaganda, politický marketing, agenda-setting, terorismus, žurnalistika*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.
- Maillet, P. (1995). Sustainable development and the worldwide market economy: a necessary but difficult reconciliation. *Environment and Pollution*, 5(1), 1–13.
- Mansfeldová, Z. (2003). Obsahová analýza volebních programů českých politických stran. In: Dvořáková, V. & Heroutová, A. (2003). *II. kongres českých politologů*. Praha: Česká společnost pro politické vědy.
- McCombs, M. E. (2009). *Agenda setting: nastolování agendy - masová média a veřejné mínění*. Praha: Portál.
- Mezřický, V. (2005). *Environmentální politika a udržitelný rozvoj*. Praha: Portál.
- Moldan, B. (1996). K otázce souladu ochrany životního prostředí a hospodářského rozvoje. *Sociologický časopis*, 32(3), 261-277
- Moldan, B. (2001). *Ekologická dimenze udržitelného rozvoje*. Praha: Karolinum.
- Moldan, B., & Kolářová, H. (2003). *(Ne)udržitelný rozvoj: ekologie : hrozba i naděje* (2. vydání). Praha: Karolinum.
- Naše společná budoucnost: světová komise pro životní prostředí a rozvoj*. (1991). Praha: Academia.

- Nátr, L. (2005). *Rozvoj trvale neudržitelný*. Praha: Karolinum.
- Neumann, P., Žamborský, P., & Jiránková, M. (2010). *Mezinárodní ekonomie*. Praha: Grada.
- Norbert, J. (2006). *Globalizace*. Praha: Alfa Publishing.
- Norgaard, R. (1981). Sociosystem and ecosystem coevolution in the Amazon. *Environmental Economics and Management* (8), 238 – 254.
- Redclift, M. (1987). *Sustainable Development*. London: Routledge.
- Richterová, B. (2016). Role OSN při nastolování agendy mezinárodní politiky (Diplomová práce). Plzeň.
- Somr, M. a kol. (1987). *Dějiny školství a pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství
- Spáčilová, P. (2007). *Evropská unie a její role v globální ochraně životního prostředí* (Diplomová práce). Brno.
- Spurný, M. (2016). *Most do budoucnosti: laboratoř socialistické modernity na severu Čech*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum.
- Stewart, L. (2016). Sustainability and the future of environmental Sociology. *Environmental Sociology*, 2(1), 1-4.
- Šaradín, P. (2002). *Volby 2002: analýza programů a výsledků ve volbách do Poslanecké sněmovny*. Olomouc: Periplum.
- Škodová (2008). Zasazení konceptu agenda-setting do uvažování o médiích. In: Červenka, J. (2008). *Agenda-setting: teoretické přístupy*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR.
- Škodová, M., Nečas, V., & Červenka, J. (2009). *Veřejná a mediální agenda: komparativní analýza tematizace veřejné sféry*. Praha: Professional Publishing.
- Trampota, T. (2006). *Zpravodajství*. Praha: Portál.
- Trampota, T., & Vojtěchovská, M. (2010). *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál.
- Trampota, T., Křeček, J., & Nečas, V. (2006). *Média a moc*. Praha: Fakulta sociálních věd UK.

Triandafyllidou, A., & Fotiou, A. (1998). Sustainability and Modernity in the European Union: A Frame Theory Approach to Policy-Making. *Sociological Research Online*, 3(1), 1–16.

Vavroušek, J. (1993). Perspektivy lidských hodnot slučitelných s trvale udržitelným způsobem života. In: Nováček, P., Vavroušek, J. (1993). *Lidské hodnoty a trvale udržitelný způsob života*. Olomouc: Nakladatelství UP.

Waisová, Š. (2008). *Mezinárodní organizace a režimy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.

Wimmer, R. D. & Dominick, J. R.. (2010). *Mass Media Research*. Boston: Wadsworth.

Windsor, D. (2018). Multi-Level Social Institutions in Conflict over Sustainable Development. *Critical Sociology* 44(2), 285-302.

Zeman, J. (2002). *Ekonomické základy trvale udržitelného rozvoje*. Olomouc: Univerzita Palackého

Elektronické zdroje

Centrum pro výzkum veřejného mínění (2018). *Voliči a strany a politická orientace občanů – listopad 2018*. Načteno z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a4795/f9/pv190110.pdf

Český statistický úřad (2017). *Ženy a muži v datech*. Načteno z: <https://www.czso.cz/documents/10180/45709986/30000417.pdf/1fa799cb-c008-4271-a09c-9035e22923cc?version=1.2>

ČR 2030 (2018). *Implementace Agendy 2030 pro udržitelný rozvoj (Cílů udržitelného rozvoje) v České republice*. Načteno z: <https://www.cr2030.cz/strategie/wp-content/uploads/sites/2/2018/10/Implementace-Agendy-2030.pdf>

Jolly, R. (2010). *UN Intellectual History Project. The UN and Development Policies. Ralph Bunche Institute for International Studies*. Načteno z: <http://www.unhistory.org/briefing/7UNandDevStrategies.pdf>

Kloke-Lesch, A. (2017). *Germany's 2017 elections and the SDGs: did we miss something?* Načteno z: https://www.die-gdi.de/fileadmin/user_upload/pdfs/dauerthemen_spezial/20171005_Kloke_Lesch_Wahlkaempf_EN.pdf

Median (2017). *Výzkum pro volební studio ČT*. Načteno z: http://www.median.eu/cs/wp-content/uploads/2017/10/Vyzkum_pro_volebni_studio.pdf

Ministerstvo pro místní rozvoj ČR (2007). *Cestovní ruch a udržitelný rozvoj*. Načteno z: http://www.mmr.cz/getmedia/b973337b-cccc-42a3-9d19-2b23356dcff2/GetFile15_1.pdf

Ministerstvo životního prostředí ČR (ND;a). *Agenda 2030*. Načteno z: https://www.mzp.cz/cz/agenda_2030

Ministerstvo životního prostředí ČR (ND;b). *Udržitelný rozvoj*. Načteno z: https://www.mzp.cz/cz/udrzitelny_rozvoj

Oficiální stránky Informačního systému místní Agendy 21 (ND). *O MA21*. Načteno z: <https://ma21.cenia.cz/cs-cz/oma21.aspx>

OSN (ND;b). *Cíle udržitelného rozvoje (SDGs)*. Načteno z: <https://www.osn.cz/osn/hlavni-temata/sdgs/>

OSN (2015,a). *Zpráva OSN: Úspěch Rozvojových cílů tisíciletí je odrazovým můstkem pro novou agendu udržitelného rozvoje*. Načteno z: <http://www.osn.cz/zprava-osn-uspech-rozvojovych-cilu-tisicileti-je-odrazovym-mustkem-pro-novou-agendu-udrzitelneho-rozvoje/>

OSN (2015;b). *193 států OSN schválilo program udržitelného rozvoje světa 2015-2030*. Načteno z: <http://www.osn.cz/193-statu-osn-schvalilo-program-udrzitelneho-rozvoje-sveta-2015-2030/>

OSN (ND;a). *Rozvojové cíle tisíciletí (MDGs)*. Načteno z: <http://www.osn.cz/osn/hlavni-temata/rozvojove-cile-tisicileti-mdgs/>

Úřad vlády ČR (2018). *Analýza genderových stereotypů a zobrazování žen a mužů v předvolebních kampaních*. Načteno z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/Analyza-genderovych-stereotypu.pdf>

Vohlídalová, M. (2017). *Genderové rozdíly v odměňování očima veřejnosti v České republice*. Načteno z: https://www.soc.cas.cz/sites/default/files/publikace/genderove_rozdily_v_odmenovani_akt_mv.pdf

Seznam obrázků a tabulek

Seznam tabulek:

Tabulka č. 1: Volební programy vybraných stran	31
Tabulka č. 2: Rozsah a struktura volebních programů 2013 a 2017	35
Tabulka č. 3: Podcíle bez zastoupení v programech	37
Tabulka č. 4: Zastoupení témat v programech 2013	38
Tabulka č. 5: Zastoupení témat v programech 2017	42
Tabulka č. 6: Rozdělení cílů do pilířů trvale udržitelného rozvoje	49

Seznam obrázků

Obrázek č. 1: Shrnutí analýzy programů strany ANO.....	51
Obrázek č. 2: Shrnutí analýzy programů strany ODS	51
Obrázek č. 3: Shrnutí analýzy programů Pirátské strany	52
Obrázek č. 4: Shrnutí analýzy programů strany KSČM.....	52
Obrázek č. 5: Shrnutí analýzy programů strany ČSSD	53
Obrázek č. 6: Shrnutí analýzy všech analyzovaných programů.....	53
Obrázek č. 7: Výsledky analýzy v absolutních hodnotách.....	54